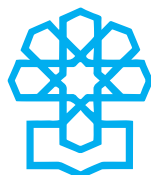

بررسی دلایل تفاوت درک مردم از تورم و نرخ تورم رسمی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شماره مسلسل: ۱۸۹۴۹
کد موضوعی: ۲۲۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

تاریخ انتشار:
۱۴۰۱/۳/۶

عنوان گزارش:
بررسی دلایل تفاوت درک مردم از تورم و نرخ تورم رسمی

نام دفتر:
مطالعات اقتصادی (گروه اقتصاد کلان و مدل‌سازی)

تهیه و تدوین کننده:
محمد رضا عبداللهی

ناظران علمی:
سید علی روحانی، موسی شهبازی غیاثی

اظهار نظر کنندگان:
زهرا کاویانی، سید مهدی حسینی دولت آبادی

گرافیک و صفحه آرایی:
سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:
سیده مرضیه موسوی راد

واژه‌های کلیدی:

۱. نرخ تورم احساس شده
۲. نرخ تورم رسمی
۳. نرخ تورم روزمره
۴. نرخ تورم درک شده

فهرست مطالب

۶	چکیده
۷	خلاصه مدیریتی
۸	مقدمه
۹	۱. مقایسه نرخ تورم بانک مرکزی و مرکز آمار
۱۴	۲. بررسی علل تفاوت احساس مردم از نرخ تورم و نرخ تورم رسمی
۱۷	۳. علل فنی مرتبط با نحوه محاسبه شاخص قیمت
۲۲	۴. عوامل روانی و رفتاری
۲۷	جمع بندی و پیشنهادات
۲۸	منابع و مآخذ
۲۹	پیوست: چارچوب پیشنهادی برای شاخص قیمت روزمره

فهرست جدول

۱۰	جدول ۱. مقایسه چارچوب تهیه شاخص قیمت مصرف کننده بانک مرکزی و مرکز آمار ایران
۱۱	جدول ۲. ضرایب اهمیت شاخص قیمت مرکز آمار و بانک مرکزی در سطح ۱۲ گروه کالایی
۱۴	جدول ۳. نرخ تورم اعلامی نهادهای رسمی و نرخ تورم احساس شده
۲۶	جدول ۴. میانه نرخ تورم اعلامی فارغ التحصیلان دانشگاهی و غیر فارغ التحصیلان
۲۹	جدول (پ) ضرایب اهمیت در شاخص قیمت مصرف کننده (CPI) و شاخص قیمت روزمره (EPI)

فهرست نمودارها

۹	نمودار ۱. مقایسه نرخ تورم نقطه به نقطه مرکز آمار و بانک مرکزی
۹	نمودار ۲. مقایسه نرخ تورم ۱۲ ماهه مرکز آمار و بانک مرکزی
۱۲	نمودار ۳. نرخ تورم نقطه به نقطه از تیرماه ۱۳۹۷ تا شهریورماه ۱۴۰۱
۱۳	نمودار ۴. نرخ تورم نقطه به نقطه در فروردین ماه ۱۴۰۰ نسبت به فروردین ماه ۱۳۹۹ به تفکیک اقلام
۱۴	نمودار ۵. نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم رسمی اتحادیه اروپا
۱۵	نمودار ۶. نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم رسمی کانادا
۱۵	نمودار ۷. نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم رسمی ژاپن
۱۶	نمودار ۸. میانه نرخ تورم احساس شده و مورد انتظار در مقایسه با نرخ تورم بانک مرکزی و مرکز آمار (درصد)
۱۷	نمودار ۹. نرخ تورم نقطه به نقطه دهک اول و دهم
۱۸	نمودار ۱۰. نرخ تورم نقطه به نقطه به تفکیک استان ها در تیرماه ۱۴۰۱
۲۰	نمودار ۱۱. نرخ تورم کل و میانگین نرخ تورم دهک ها
۲۱	نمودار ۱۲. مقایسه رشد شاخص قیمت اجاره بهای مسکن شخصی و قیمت یک متر مربع مسکن در تهران
۲۳	نمودار ۱۳. نرخ تورم نقطه به نقطه بر اساس CPI و EPI بر اساس آمار بانک مرکزی
۲۴	نمودار ۱۴. نرخ تورم نقطه به نقطه بر اساس CPI و EPI بر اساس آمار مرکز آمار ایران
۲۵	نمودار ۱۵. نرخ تورم درک شده (PePI) و نرخ تورم نقطه به نقطه بر اساس آمار بانک مرکزی
۲۵	نمودار ۱۶. نرخ تورم درک شده (PePI) و نرخ تورم نقطه به نقطه بر اساس مرکز آمار ایران

بررسی دلایل تفاوت درک مردم از تورم و نرخ تورم رسمی

چکیده

است سیاستگذار پولی برای اجرای سیاست پولی باید نرخ تورم احساس شده افراد را به‌طور مستمر رصد نماید. در این گزارش از دو منظر علل فنی مربوط به نحوه محاسبه شاخص و همچنین علل رفتاری و روانی سعی شد این تفاوت توضیح داده شود. الگوهای متفاوت مصرف افراد و گروه‌های جمعیتی، نحوه محاسبه شاخص و ذهنیت متفاوت افراد در خصوص نحوه لحاظ رشد قیمت مسکن در شاخص قیمت مصرف‌کننده از مهم‌ترین دلایل فنی این تفاوت هستند. همچنین در نظر گرفتن اقلام خریداری شده روزمره به‌جای کل سبد توسط افراد و لحاظ وزن بالاتر برای قیمت‌های افزایشی از مهمترین علل رفتاری این تفاوت می‌باشند.

عدم انطباق تورم اعلام شده توسط نهادهای آماری با نرخ تورم احساس شده توسط افراد جامعه یکی از مسائلی است که در سال‌های اخیر تشدید شده است. براساس افکارسنجی انجام شده در مرکز پژوهش‌های مجلس در مردادماه ۱۴۰۱ میان نرخ تورم احساس شده توسط مردم ۸۶ درصد بوده است. این در حالی است که بانک مرکزی و مرکز آمار نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه این ماه را به ترتیب ۴۶ و ۵۱ درصد اعلام نموده‌اند. تفاوت در نرخ تورم احساس شده و نرخ تورمی اعلامی نهادهای رسمی در میان مدت به آمارهای رسمی کشور خدشه وارد می‌کند. همچنین با توجه به آنکه مطالعات مختلف نشان می‌دهد انتظارات تورمی شکل گرفته افراد متأثر از درک افراد از تورم گذشته

خلاصه مدیریتی

در خصوص علل رفتاری بررسی‌ها نشان داد افراد تحت تأثیر دو تورش جدی قرار دارند. تورش اول در نظر گرفتن اقلام خریداری شده روزمره به جای کل سبد توسط افراد است. در واقع افراد برای بیان درک خود از تورم به رشد قیمت کالاهایی رجوع می‌کنند که به صورت متداول خریداری می‌کنند. این موضوع سبب شده شاخص قیمت روزمره معرفی و با استفاده از آن نرخ تورم روزمره محاسبه گردد. بجز این مورد خانوارها در معرض تورش دیگری نیز قرار دارند. مطالعات مختلف نشان می‌دهند افراد در زمان اعلام احساس خود از نرخ تورم در مقایسه با قیمت‌های کاهشی و یا ثابت اغلب به قیمت‌های افزایش یافته توجه می‌کنند. بر این اساس در این گزارش در شاخص لاسپیرز تعدیل یافته برای قیمت‌های افزایشی وزن بیشتری در نظر گرفته شد که بر این اساس «شاخص قیمت درک شده» و «نرخ تورم درک شده» محاسبه گردید. نتایج این بخش نشان داد با در نظر گرفتن این دو تورش، تفاوت بیان شده بین نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم اعلامی نهادهای آماری تا حد زیادی قابل توضیح است.

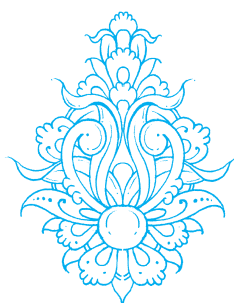
به‌طور کلی با توجه به تفاوت قابل توجه نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم اعلامی نهادهای آماری موارد ذیل پیشنهاد می‌شود:

- ۱ محاسبه و انتشار نرخ تورم براساس گروه‌های جمعیتی مختلف (مثل نرخ تورم مستاجرها، نرخ تورم افراد دارای فرزند، نرخ تورم خانوارهای زن سرپرست و ...)
- ۲ شاخص قیمت روزمره و شاخص قیمت درک شده به صورت ماهیانه محاسبه و منتشر گردد.
- ۳ تلاش برای آموزش عمومی در مورد تورم، تفاوت آن با هزینه زندگی و روش محاسبه آن
- ۴ ارائه اطلاعاتی در مورد چشم‌انداز و روندهای آتی تورم به خانوارها برای پایین نگه داشتن تورم در افق میان مدت.

در سال‌های اخیر کشور درگیر نرخ‌های تورم بالا و پرنوسان بوده است. مسئله‌ای که همواره مورد ابهام بوده است عدم انطباق تورم اعلام شده توسط نهادهای آماری با نرخ تورم احساس شده توسط افراد جامعه بوده است. براساس افکار سنجی انجام شده در مرکز پژوهش‌های مجلس در مردادماه ۱۴۰۱ میان نرخ تورم احساس شده توسط مردم ۸۶ درصد بوده است. این در حالی است که بانک مرکزی و مرکز آمار نرخ تورم نقطه به نقطه این ماه را به ترتیب ۴۶ و ۵۱ درصد اعلام نموده‌اند. تفاوت در نرخ تورم احساس شده و نرخ تورمی اعلامی نهادهای رسمی در میان مدت خدشه جدی به اعتماد مردم به آمارهای رسمی کشور وارد می‌کند. همچنین با توجه به آنکه مطالعات مختلف نشان می‌دهد انتظارات تورمی شکل گرفته افراد متأثر از درک افراد از تورم گذشته است سیاستگذار پولی برای اجرای سیاست پولی باید نرخ تورم احساس شده افراد را به‌طور مستمر رصد نماید. بررسی‌های این گزارش نشان داد تفاوت در احساس از نرخ تورم با نرخ تورم نهادهای رسمی تنها منحصر به ایران نبوده و حتی در اقتصادهای توسعه یافته مثل اتحادیه اروپا، کانادا و حتی ژاپن این تفاوت جدی است.

در این گزارش از دو منظر علل فنی مربوط به نحوه محاسبه شاخص و همچنین علل رفتاری و روانی سعی شد این تفاوت توضیح داده شود. در خصوص علل فنی نحوه محاسبه شاخص، عوامل مختلفی بررسی شد. الگوی مصرف متفاوت افراد و گروه‌های جمعیتی (مثل نرخ تورم مستاجرها، نرخ تورم افراد دارای فرزند، نرخ تورم خانوارهای زن سرپرست و ...) مختلف نشان داد نرخ تورم که میانگینی از رشد قیمت‌ها در کل اقتصاد است لزوماً از تورم گروه‌های مختلف نمایندگی نمی‌کند. بنابراین پیشنهاد می‌شود نرخ تورم برای گروه‌های جمعیتی نیز محاسبه گردد. همچنین نحوه محاسبه شاخص به روش پلوتکراتیک^۱ و همچنین ذهنیت متفاوت افراد در خصوص نحوه لحاظ رشد قیمت مسکن در شاخص قیمت مصرف کننده از دیگر دلایل تفاوت در نرخ است.

۱. در این روش متوسط هزینه هر کالا یا خدمت نسبت به متوسط کل هزینه‌های مصرفی خانوارها سنجیده می‌شود و سهم آن کالا یا خدمت در هزینه‌های مصرفی خانوار به دست می‌آید.

مقدمه

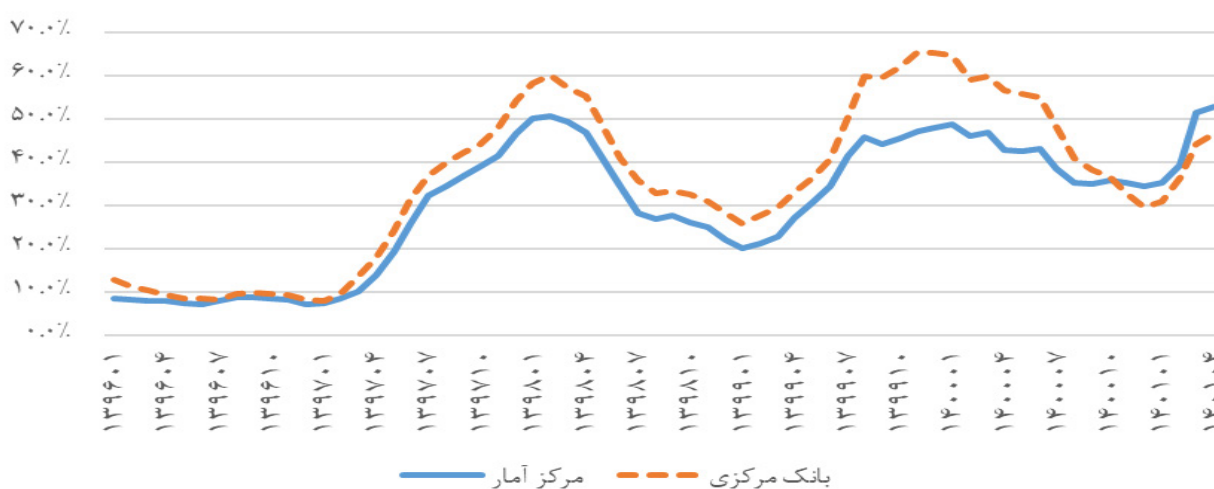
اقتصاد ایران در بیش از پنجاه سال گذشته درگیر نرخ‌های تورم بالا و دو رقمی بوده است و از این حیث رکورددار تداوم نرخ‌های تورم دورقمی در دنیاست. این موضوع سبب شده تا نرخ تورم بالا مهم‌ترین چالش در حوزه سیاستگذاری اقتصادی در کشور باشد. صرفنظر از علل نرخ تورم بالا در اقتصاد ایران که در گزارش‌های دیگر این مرکز به‌طور مبسوط مورد تحلیل قرار می‌گیرد یک مسئله جدی در خصوص نرخ تورم تفاوت درک مردم از نرخ تورم با نرخ تورم اعلامی توسط نهادهای آماری است. براساس افکارسنجی انجام شده در مرکز پژوهش‌های مجلس در مردادماه ۱۴۰۱ میان نرخ تورم احساس شده توسط مردم ۸۶ درصد بوده است. این درحالی است که بانک مرکزی و مرکز آمار نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه این ماه را به ترتیب ۴۶ و ۵۱ درصد اعلام نموده‌اند. این ارقام نشان‌دهنده دو واقعیت مهم است: اولاً نرخ تورم احساس شده توسط مردم تفاوت قابل توجهی با نرخ تورم اعلامی نهادهای رسمی دارد ثانیاً خود نرخ تورم نهادهای رسمی نیز با یکدیگر اختلاف دارند. در خصوص مورد اول همان‌گونه که در متن گزارش نیز اشاره خواهد شد این موضوع تنها مختص ایران نبوده و در سایر نقاط دنیا نیز موضوعیت دارد. با این حال نکته خاص اقتصاد ایران این است که بجز تفاوت ذهنیت مردم از تورم و نرخ تورم اعلامی نهادهای رسمی، خود نرخ‌های تورم اعلامی توسط دو نهاد آماری نیز بعضاً تفاوت‌های قابل توجه دارند. در واقع قبل از اینکه به این سؤال پاسخ دهیم که چرا درک مردم از تورم با نرخ تورم رسمی کشور متفاوت است اول باید مشخص کنیم کدام یک از این دو نرخ تورم واقعاً از نرخ تورم تحمیل شده به خانوارهای کشور نمایندگی می‌کند. در سال‌های اخیر و در دولت‌های مختلف بسته به اینکه نرخ تورم کدام یک از این نهادها کمتر بوده آمار نرخ تورم آن نهاد توسط دولت‌مردان به‌عنوان عملکرد دولت ارائه شده است. نکته‌ای که نمی‌توان آن را کتمان نمود آن است که ارائه عملکرد سیاستگذار براساس نرخ تورم پایین‌تر هر چند از منظر ارائه عملکرد راهگشاست با این حال سیاستگذار باید این نکته را در نظر داشته باشد که براساس مطالعات مختلف بین‌المللی فعالین اقتصادی نرخ تورم انتظاری خود را براساس احساسشان از تورم گذشته تعدیل می‌کنند نه اعلام نهاد آماری. در واقع ارائه نرخ تورم پایین‌تر صرفاً کاربرد در منازعات سیاسی داشته و اگر هدف سیاستگذار سیاست‌های اقتصادی است به جای نرخ تورم رسمی نرخ تورم احساس شده توسط مردم موضوعیت دارد و چنانچه بیان شد این نرخ مستقل از نرخ تورم اعلامی نهادهای رسمی است. در این گزارش ابتدا به مقایسه‌ای مختصر از نرخ تورم اعلامی دو نهاد آماری پرداخته و سپس اهمیت درک مردم از تورم بررسی می‌شود. در دو بخش دیگر به بررسی علل فنی و علل رفتاری تفاوت درک مردم از تورم و نرخ تورم اعلامی نهادهای رسمی پرداخته می‌شود.

۱. مقایسه نرخ تورم بانک مرکزی و مرکز آمار

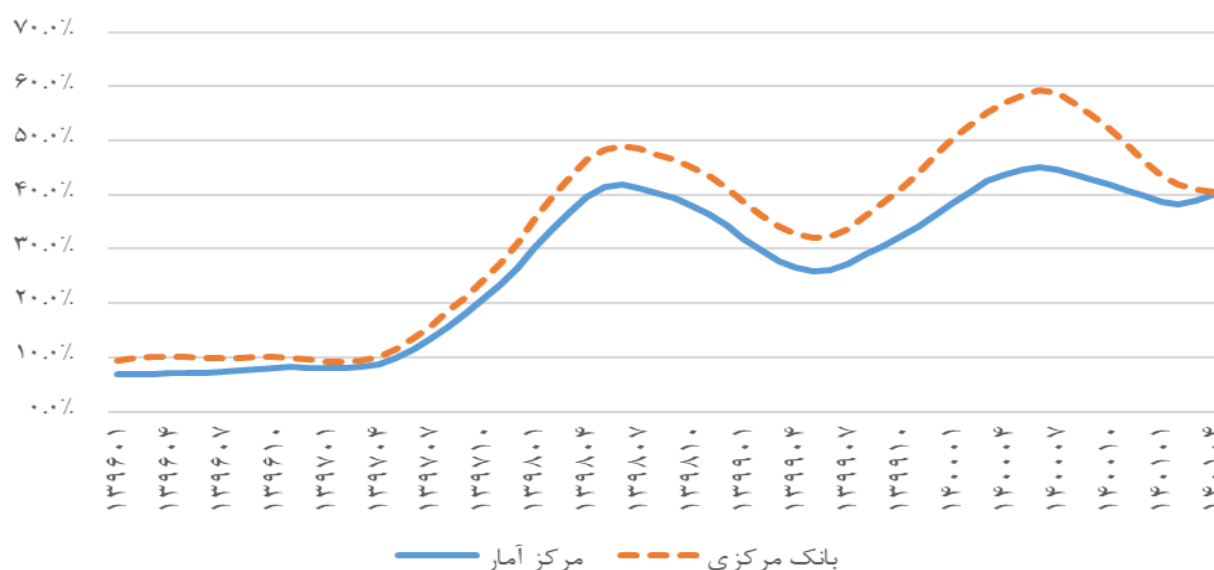
همان گونه که در نمودارهای ۱ و ۲ مشاهده می شود نرخ تورم نقطه به نقطه و کل اعلامی مرکز آمار و بانک مرکزی در سال های اخیر تفاوت قابل توجهی داشته اند. اختلاف نرخ تورمی اعلامی این دو نهاد تابعی از نرخ تورم بوده و هرچه نرخ تورم بالاتر رفته اختلاف این دو نهاد آماری نیز بیشتر شده است. هرچند روند کلی نرخ تورم این دو نهاد یکسان است با این حال تفاوت در نرخ تورم اعلامی آنها و گرایش سیاستگذاران به ارائه نرخ تورم پایین تر، همواره ابزاری برای بهتر نشان دادن عملکرد سیاستگذار بوده است.

نمودار ۱. مقایسه نرخ تورم نقطه به نقطه مرکز آمار و بانک مرکزی

مأخذ: شاخص های قیمت بانک مرکزی و مرکز آمار ایران.

نمودار ۲. مقایسه نرخ تورم ۱۲ ماهه مرکز آمار و بانک مرکزی

مأخذ: همان.

منتشر نمی‌نماید. ضمن اینکه این نهاد آماری داده‌های خام و مظنه‌های قیمتی را نیز در اختیار پژوهشگران قرار نمی‌دهد.

مرکز آمار ایران: این مرکز از سال ۱۳۷۴ نرخ تورم مناطق روستایی و از سال ۱۳۸۱ نرخ تورم مناطق شهری را محاسبه و منتشر می‌نماید. برای محاسبه وزن‌ها مرکز آمار ایران نیز دارای طرح هزینه درآمد خانوار خاص خود است که در همه مناطق شهری و روستاهای منتخب اجرا می‌گردد. برای آمارگیری قیمت‌ها نیز این نهاد آماری از در ۲۳۱ شهر و روستا به‌طور متوسط حدود ۲۴۰ هزار رکورد قیمتی در ماه (تاروز ۲۷ هر ماه) را ثبت نموده و با استفاده از روش لاسپیرز تعدیل شده شاخص قیمت‌ها را محاسبه و روز اول ماه بعد منتشر می‌نماید. این نهاد آماری نیز داده‌های خام و مظنه‌های قیمتی را در اختیار پژوهشگران قرار نمی‌دهد.

در جدول ۱ مقایسه‌ای از نحوه محاسبه شاخص قیمت و در نتیجه نرخ تورم توسط دو نهاد آماری ارائه شده است. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود نحوه محاسبه شاخص‌های قیمت این دو نهاد در برخی موارد تفاوت‌های قابل توجهی دارند.

بانک مرکزی: بانک مرکزی از سال ۱۳۱۵ اقدام به محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده برای مناطق شهری کشور می‌کند. برای محاسبه وزن‌های شاخص قیمت مصرف‌کننده، این نهاد آماری طرح هزینه درآمد خانوار را در ۷۹ شهر اجرا می‌نماید. برای آمارگیری قیمت‌ها نیز این نهاد آماری از همان ۷۹ شهر به‌طور متوسط حدود ۱۲۱ هزار رکورد قیمتی در ماه را ثبت نموده و با استفاده از روش لاسپیرز تعدیل شده شاخص قیمت‌ها را محاسبه و روز پنجم ماه بعد منتشر می‌کند. البته از پاییز سال ۱۳۹۷ بانک مرکزی شاخص قیمت خود را به‌صورت عمومی

جدول ۱. مقایسه چارچوب تهیه شاخص قیمت مصرف‌کننده بانک مرکزی و مرکز آمار ایران

مركز آمار ايران	بانك مركزي		
هزینه درآمد خانوار مرکز آمار ایران	هزینه درآمد خانوار بانک مرکزی	مبنای محاسبه وزن‌ها	ملاحظات ضرایب اهمیت محاسبات
شهری و روستایی	شهری	پوشش منطقه‌ای	
همه شهرستان‌ها	۷۹ شهر	تعداد شهر و روستا	
در سال ۱۴۰۰ حدود ۱۸ هزار خانوار شهری و حدود ۱۹ هزار خانوار روستایی	در سال ۱۴۰۰ حدود ۱۸ هزار خانوار	تعداد نمونه	
معادل ارزش اجاری برای خانوارهای خودمالک	معادل ارزش اجاری برای خانوارهای خودمالک	نحوه محاسبه ضریب اهمیت مسکن	
در سطح گروه‌ها منتشر شده	در سطح گروه‌ها منتشر شده	انتشار عمومی ضرایب اهمیت	
ماه و سال گذشته	دوروز-هفته- ماه و سال گذشته	پرسش اقلام هزینه‌ای	ملاحظات قیمت‌ها
۲۳۱ شهرستان	۷۹ شهر	تعداد شهرستان آمارگیری قیمتی	
شهری ۴۵۵ کل ۴۷۵	۳۸۶ قلم	تعداد اقلام آمارگیری شده	
حدود ۲۴۰ هزار رکورد در ماه	۱۲۱ هزار رکورد در ماه	تعداد مظنه	
از اول تا ۲۷ هر ماه	از روز اول ماه تا ۲۹ یا ۳۰ ماه	دوره زمانی آمارگیری	
مراجعه حضوری	مراجعه حضوری	نحوه آمارگیری	
مکاتبه و مراجعه حضوری	مکاتبه و مراجعه حضوری	قیمت خدمات	مقایسه و انتشار شاخص قیمت محاسبه
بلی	بلی	تعدیل کیفیت	
شهری ۱۳۸۱ و روستایی ۱۳۷۴	۱۳۱۵	سال شروع	
۱۳۹۵	۱۳۹۵	سال پایه فعلی	
۱۴۰۰	۱۴۰۰	سال پایه بعدی	
لاسپیرز تعدیل شده	لاسپیرز تعدیل شده	روش محاسبه	
پلوکراتیک	پلوکراتیک	روش وزن‌دهی	
روز اول ماه بعد	روز پنجم ماه بعد	زمان انتشار	
در سطح ۱۲ گروه- دهکی- استانی	در سطح ۱۲ گروه اصلی	سطح انتشار عمومی	
خیر	خیر	انتشار مظنه قیمتی	

ماخذ: بانک مرکزی و مرکز آمار ایران

به طور کلی علل تفاوت نرخ تورم این دو نهاد را می توان از دو منظر تفاوت در ضرایب اهمیت و تفاوت در قیمت ها بررسی کرد.

۱-۱. تفاوت در ضرایب اهمیت

یکی از دلایل احتمالی تفاوت در نرخ تورم مرکز آمار و بانک مرکزی تفاوت در ضرایب اهمیت است. با این حال همان گونه که در جدول ۲ مشاهده می شود در سطح ۱۲ گروه کالایی تفاوت چشمگیری در ضرایب اهمیت بانک مرکزی با ضرایب اهمیت شاخص کل و شاخص مناطق شهری مرکز آمار ایران وجود ندارد.

جدول ۲. ضرایب اهمیت شاخص قیمت مرکز آمار و بانک مرکزی در سطح ۱۲ گروه کالایی

مرکز آمار - شهری	مرکز آمار - کل	بانک مرکزی	
۲۴٫۵	۲۶٫۶	۲۵٫۵	خوراکی ها و آشامیدنی ها
۰٫۶	۰٫۶	۰٫۴	دخانیات
۴٫۵	۴٫۸	۴٫۶	پوشاک و کفش
۳۸٫۱	۳۵٫۵	۳۷٫۱	مسکن، آب، برق و گاز و سایر سوخت ها
۳٫۶	۳٫۹	۴٫۳	اثاث، لوازم و خدمات مورد استفاده در خانه
۷٫۱	۷٫۱	۷٫۸	بهداشت و درمان
۹٫۴	۹٫۴	۸٫۹	حمل و نقل
۲٫۹	۲٫۹	۲٫۳	ارتباطات
۱٫۶	۱٫۷	۲٫۱	تفریح و امور فرهنگی
۲٫۰	۱٫۹	۲٫۰	تحصیل
۱٫۵	۱٫۴	۱٫۸	رستوران و هتل
۴٫۱	۴٫۲	۳٫۲	کالاها و خدمات متفرقه

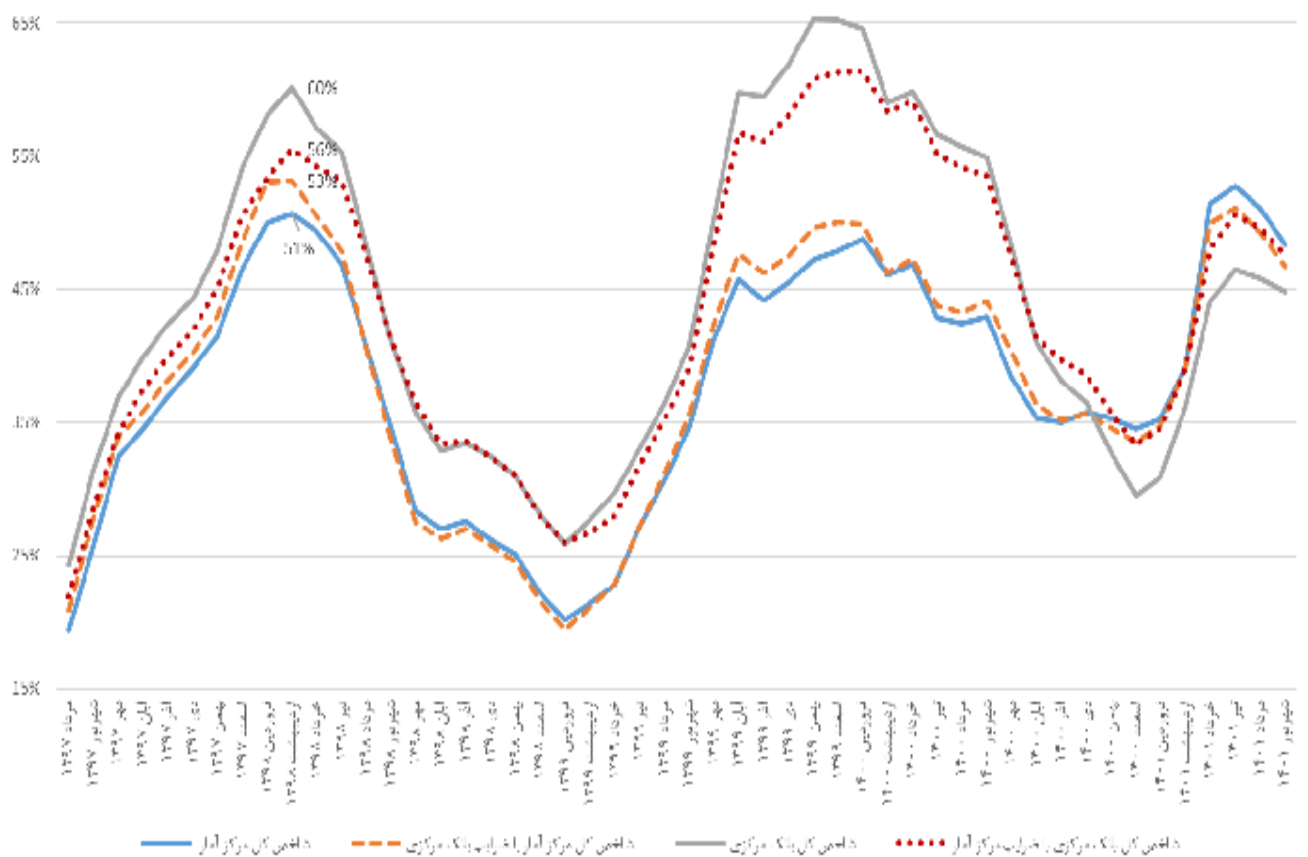
مأخذ: شاخص های قیمت بانک مرکزی و مرکز آمار ایران.

درصد بوده و در صورتی که این نرخ با ضرایب اهمیت بانک مرکزی محاسبه شود ۵۳ درصد خواهد شد. در واقع محاسبات مذکور نشان می دهد بخش قابل توجهی از تفاوت در نرخ تورم بانک مرکزی و مرکز آمار ناشی از تفاوت در ضرایب اهمیت است که به دلیل تفاوت در طرح های هزینه درآمد خانوار دو نهاد طبیعی به نظر می رسد. با این حال همان گونه که مشاهده می شود این موضوع در دوره های بعد چندان صادق نیست. برای مثال در بهمن ماه ۱۳۹۸ نرخ تورم هر نهاد با وزن ها خود و وزن های نهاد دیگر تقریباً یکسان است. در این موارد تنها عامل توضیح دهنده تفاوت در نرخ تورم دو نهاد تفاوت در قیمت هاست.

با این حال در سطح زیر اقلام تفاوت وزن ها بعضاً قابل توجه است. در نمودار ۳ نرخ تورم نقطه به نقطه بانک مرکزی، نرخ تورم نقطه به نقطه خانوارهای شهری مرکز آمار و نرخ تورم این دو نهاد با در نظر گرفتن ضرایب اهمیت نهاد دیگر ارائه شده است. این ضرایب اهمیت در سطح زیر اقلام تطبیق داده شده و نتیجه حاکی از آنست بخشی از تفاوت در نرخ تورم این دو نهاد ناشی از تفاوت ضرایب اهمیت در سطح زیر اقلام است. برای مثال در اردیبهشت ماه ۱۳۹۸ نرخ تورم نقطه به نقطه بانک مرکزی ۶۰ درصد بوده و در صورتی که نرخ تورم بانک مرکزی براساس ضرایب اهمیت مرکز آمار ایران محاسبه شود این نرخ در اردیبهشت ماه حدود ۵۵ درصد خواهد بود. همچنین نرخ تورم نقطه به نقطه مرکز آمار در این ماه حدود ۵۱

نمودار ۳. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه از تیرماه ۱۳۹۷ تا شهریورماه ۱۴۰۱

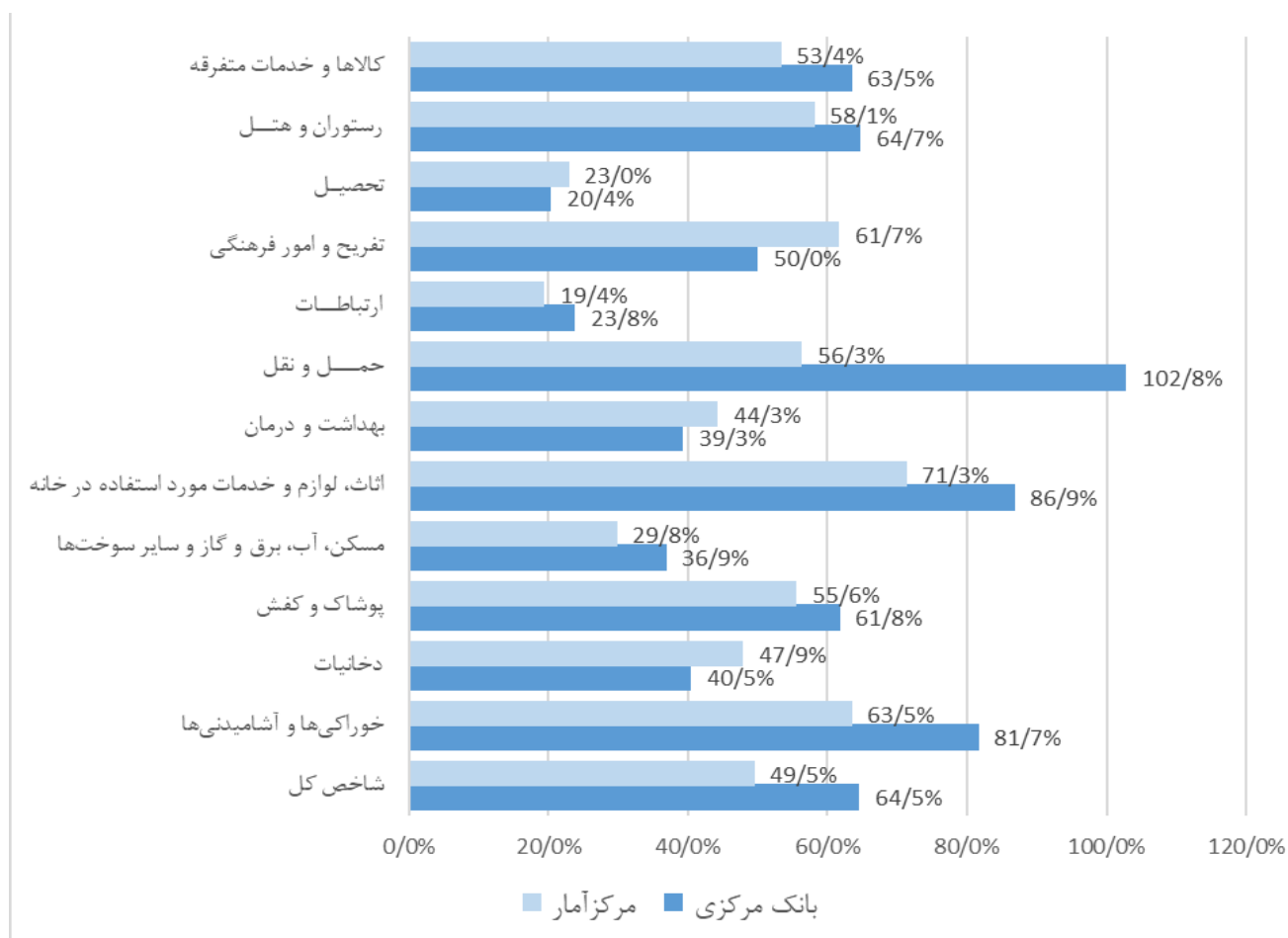

مآخذ: شاخص‌های قیمت بانک مرکزی و مرکز آمار ایران و محاسبات محقق.

۱-۲. تفاوت در قیمت‌ها

همان‌طور که در نمودار ۱ مشاهده گردید نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه مرکز آمار و بانک مرکزی در برخی ماه‌ها اختلاف قابل توجهی داشته‌اند در نمودار ۴ نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه به تفکیک گروه‌های ۱۲ گانه در فروردین‌ماه ۱۴۰۰ ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود در برخی گروه‌ها تفاوت‌های قابل توجه بین این دو نهاد وجود دارد. برای مثال رشد شاخص قیمت حمل‌ونقل در این ماه براساس اعلام بانک مرکزی نزدیک به ۱۰۲ درصد و براساس اعلام مرکز آمار حدود ۵۶ درصد بوده است.

نمودار ۴. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در فروردین ماه ۱۴۰۰ نسبت به فروردین ماه ۱۳۹۹ به تفکیک اقلام

مأخذ: همان.

همان‌گونه که مشاهده می‌شود تفاوت در نرخ تورم اعلام شده توسط دو نهاد هم ناشی از تفاوت در ضرایب اهمیت به دلیل تفاوت در طرح‌های هزینه درآمد خانوار و هم ناشی از تفاوت در رشد قیمت اقلام به دلیل تفاوت در روش نمونه‌های دریافت قیمت و روش محاسبه قیمت‌های نسبی است. در واقع با توجه به نمونه‌های متفاوت چه در تعیین ضرایب اهمیت چه در محاسبه رشد قیمت‌ها تفاوت دو نرخ کاملاً طبیعی به نظر می‌رسد. شایان ذکر است این تحقیق در پی بررسی کیفیت این دو شاخص نبوده و بدون ارزیابی کیفی و تخصصی ساختار تهیه شاخص‌های قیمت این دو نهاد نمی‌توان در مورد میزان دقت نرخ تورم اعلام شده توسط این دو نهاد قضاوت کرد. پیشنهاد می‌شود نهادی تخصصی براساس چارچوب ارزیابی کیفی داده‌ها (DQAF) به ارزیابی کیفی آمارهای تهیه شده توسط این دو نهاد آماری بپردازد.

بررسی علل تفاوت احساس مردم از نرخ تورم و نرخ تورم رسمی

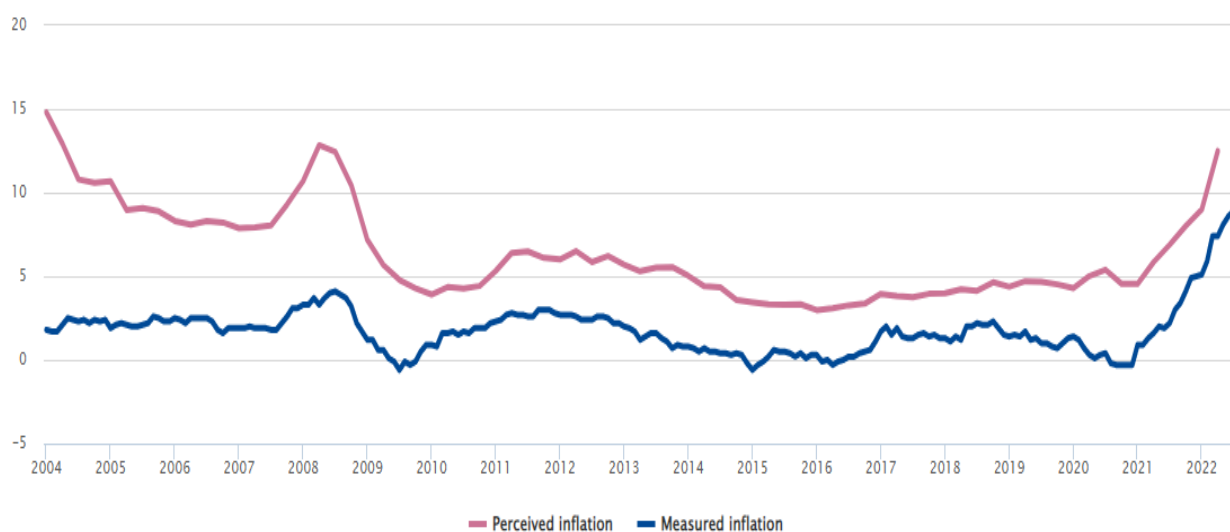
مرکز پژوهش‌های مجلس از پاییز سال ۱۴۰۰ با هدف برآورد انتظارات تورمی و شاخص اعتماد مصرف‌کننده به صورت فصلی و در هفته دوم ماه میانی هر فصل افکارسنجی از خانوارهای شهری انجام می‌دهد. یک سؤال از افکارسنجی مذکور به برآورد افراد از نرخ تورم یک سال گذشته اختصاص دارد. در جدول ۳ میانه و میانگین پیراسته نرخ تورم بیان شده توسط مردم از پاییز ۱۴۰۰ تا تابستان ۱۴۰۱ نشان داده شده است. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود نرخ تورم احساس شده توسط افراد تفاوت قابل توجهی با نرخ تورم اعلامی توسط نهادهای آماری در ماه انجام افکارسنجی دارد.

جدول ۳. نرخ تورم اعلامی نهادهای رسمی و نرخ تورم احساس شده

تابستان ۱۴۰۱	بهار ۱۴۰۱	زمستان ۱۴۰۰	پاییز ۱۴۰۰	
۸۵٫۰	۷۰٫۰	۶۰٫۰	۵۵٫۰	میانه نرخ تورم احساس شده
۱۱۶٫۷	۸۷٫۴	۷۰٫۷	۷۱٫۱	میانگین پیراسته ۸٪ نرخ تورم احساس شده
۵۱٫۱	۳۹٫۲	۳۵٫۳	۳۵٫۳	مرکز آمار
۴۵٫۸	۳۶٫۲	۳۲٫۸	۴۱٫۰	بانک مرکزی

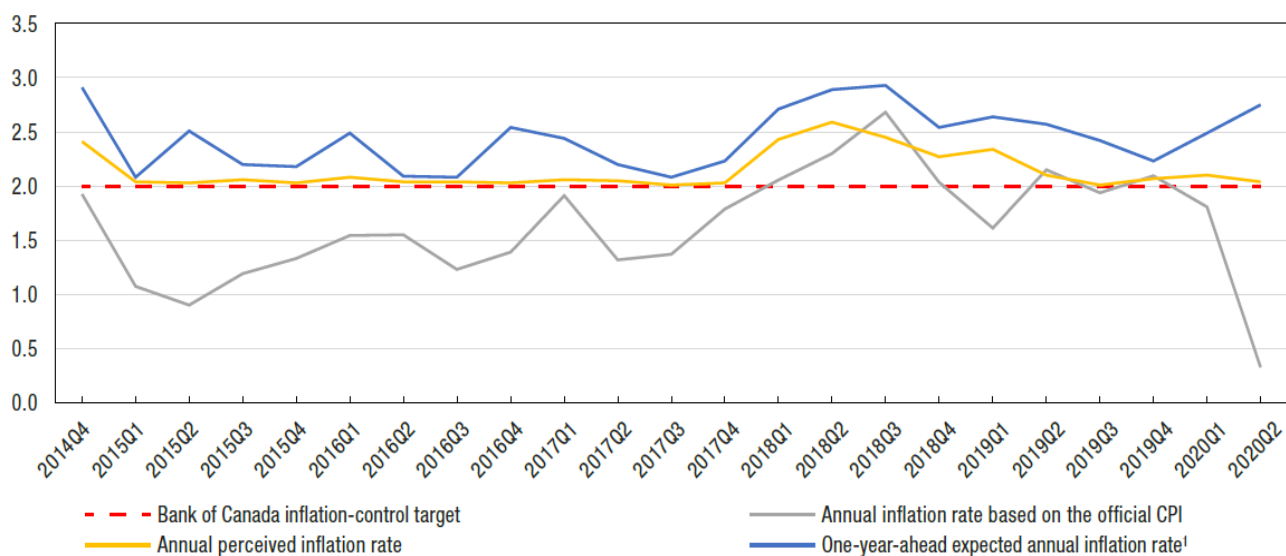
نکته مهم آنکه این موضوع تنها منحصر به اقتصاد ایران نیست و در سایر نقاط دنیا نیز تفاوت در نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم رسمی وجود دارد. برای مثال همان‌گونه که در نمودارهای ۵ تا ۷ مشاهده می‌شود نرخ تورم احساس شده در اتحادیه اروپا و کانادا و حتی ژاپن به مراتب بالاتر از نرخ تورم رسمی آنها بوده است. برای مثال در حالی که در اتحادیه اروپا در سال ۲۰۲۱ نرخ تورم نزدیک به صفر بوده احساس مردم از تورم نزدیک به ۵ درصد بوده است. این موضوع با شدت کمتری در کانادا نیز وجود داشته است. با این حال در این کشور نرخ تورم احساس شده در بیشتر اوقات منطبق بر نرخ تورم هدف بانک مرکزی بوده که این موضوع اعتبار بانک مرکزی در سیاستگذاری پولی را نشان می‌دهد. در ژاپن نیز با وجود نوسان نرخ تورم رسمی حول صفر درصد، نرخ تورم احساس شده نزدیک به ۵ درصد بوده است.

نمودار ۵. نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم رسمی اتحادیه اروپا

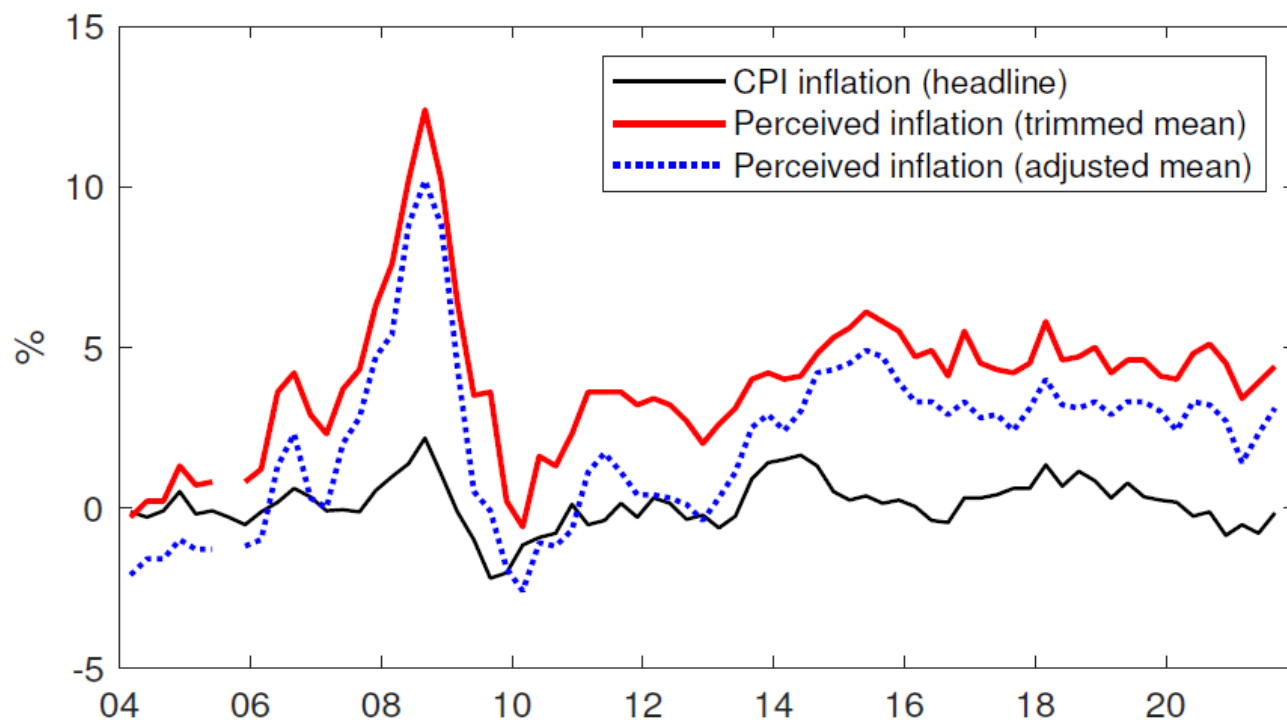
Source: <https://www.euro-area-statistics.org/digital-publication/statistics-insights-inflation/bloc-3a.html?lang=en>

نمودار ۶. نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم رسمی کانادا

Source: Keshishbanoosy 2022.

نمودار ۷. نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم رسمی ژاپن

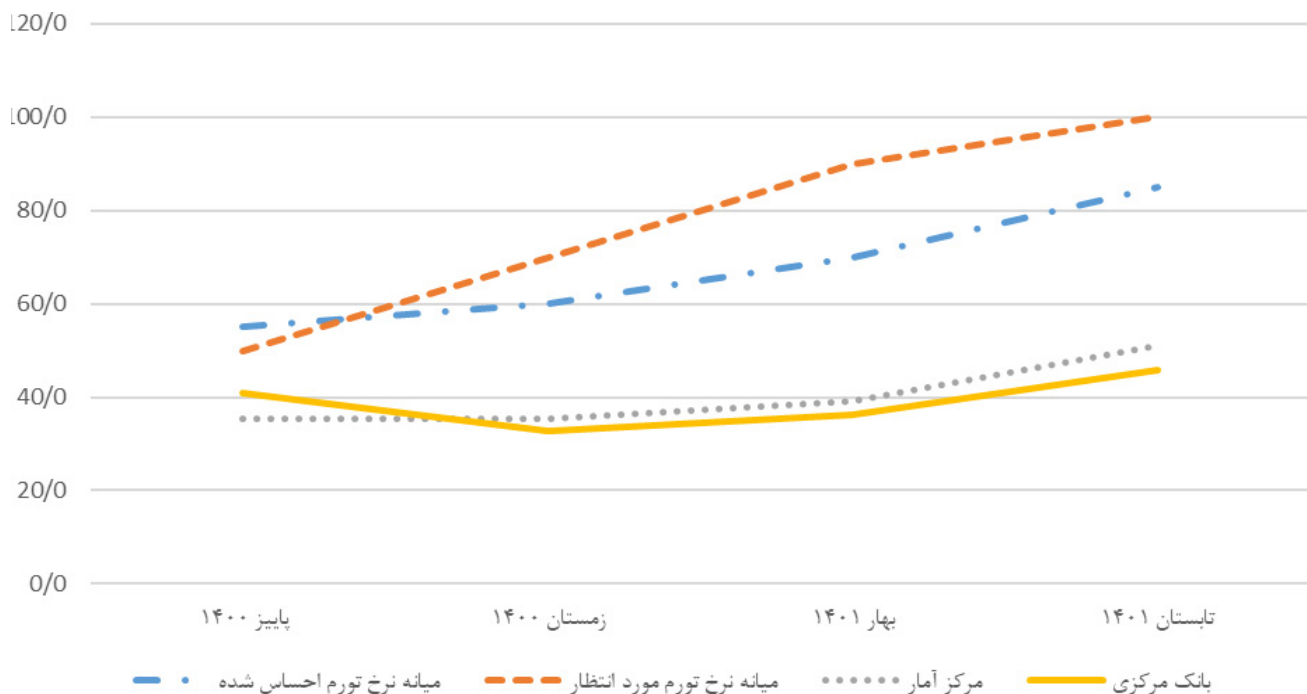

Source: Statistics Bureau; Bank of Japan.

دلایل متعددی درخصوص اهمیت توجه به نرخ تورم احساس شده افراد جامعه در ادبیات وجود دارد. یکی از دلایل مهم توجه به این موضوع بی‌اعتبار شدن آمارهای رسمی است. درواقع در صورتی که احساس افراد از تورم تفاوت قابل توجهی با نرخ تورم اعلامی نهادهای رسمی داشته باشد به مرور زمان آمارهای رسمی و نه فقط نرخ تورم برای افراد جامعه اعتبار خود را از دست داده و بی‌اعتمادی به نظام آماری گسترش می‌یابد. همچنین مطالعات متعددی نشان می‌دهند که انتظارات تورمی افراد همبستگی بالایی با تورم احساس شده افراد دارد. دمیسر و دیگران (۲۰۱۶) با بررسی نرخ‌های تورم احساس شده و انتظارات تورمی افراد در آمریکا بیان نمودند برای اغلب افراد نرخ تورم احساس شده با انتظارات تورمی آنها مشابه بوده است. همان‌گونه که در نمودار ۸ مشاهده می‌شود در ایران نیز میان نرخ تورم احساس شده افراد از گذشته با میان نرخ تورم مورد انتظار آنها در یک سال آینده نزدیک است و البته هر دو اختلاف قابل توجهی با نرخ تورم اعلامی نهادهای رسمی دارند. از آنجا که در سیاست هدفگذاری تورمی یکی از اهداف سیاستگذار پولی، جهت دهی انتظارات تورمی است، شکل‌گیری انتظارات تورمی براساس تورم احساس شده اهمیت توجه به نرخ تورم احساس شده را دوچندان می‌کند.

نمودار ۸. میان نرخ تورم احساس شده و مورد انتظار در مقایسه با نرخ تورم بانک مرکزی و مرکز آمار (درصد)

مآخذ: افکارسنجی شاخص‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس و شاخص‌های قیمت بانک مرکزی و مرکز آمار.

مطالعات دلایل مختلفی را برای تفاوت در نرخ تورم اعلام شده توسط نهادهای آماری و نرخ تورم احساس شده توسط افراد بیان کرده‌اند. کشبانوسی و دیگران (۲۰۲۲) دلایل را به دو دسته کلی عوامل اندازه‌گیری^۲ و عوامل رفتاری^۳ دسته‌بندی نموده‌اند. مهم‌ترین عوامل اندازه‌گیری مواردی مثل تفاوت در وزن‌های سبد برای افراد و گروه‌های مختلف، تغییرات کیفی، در نظر گرفتن قیمت خرید مسکن به جای خدمات مسکن و ... هستند و مهم‌ترین عوامل رفتاری را می‌توان جزئی‌نگری، خریدهای متداول و اشتباه محاسباتی در دوره‌های افزایش قیمتی بیان کرد. در ادامه هر یک از این موارد بررسی می‌شود:

1. Detmeister
2. Measurement factors
3. Behavioral factors

۳. علل فنی مرتبط با نحوه محاسبه شاخص قیمت

قیمت بنزین بسیار بیشتر از قیمت سایر کالاها و خدمات افزایش یابد، افرادی که به‌طور مکرر از خودرو استفاده می‌کنند ممکن است احساس کنند که تورم بالاتر از نرخ اندازه‌گیری شده است، زیرا هزینه شخصی آنها برای بنزین بالاتر از میانگین است. سایر افراد ممکن است تورم کمتری نسبت به نرخ تورم اندازه‌گیری شده تجربه کنند، زیرا قیمت محصولات که اغلب خریداری می‌کنند کمتر از میانگین افزایش می‌یابد. به این ترتیب، مصرف‌کنندگان ممکن است احساس کنند که تغییرات قیمتی که با آن مواجه می‌شوند با نرخ تورم اندازه‌گیری شده توسط CPI مطابقت ندارد. نمی‌توان انتظار داشت که نرخ تورم CPI منعکس‌کننده تجربه تورم یک مصرف‌کننده خاص باشد.

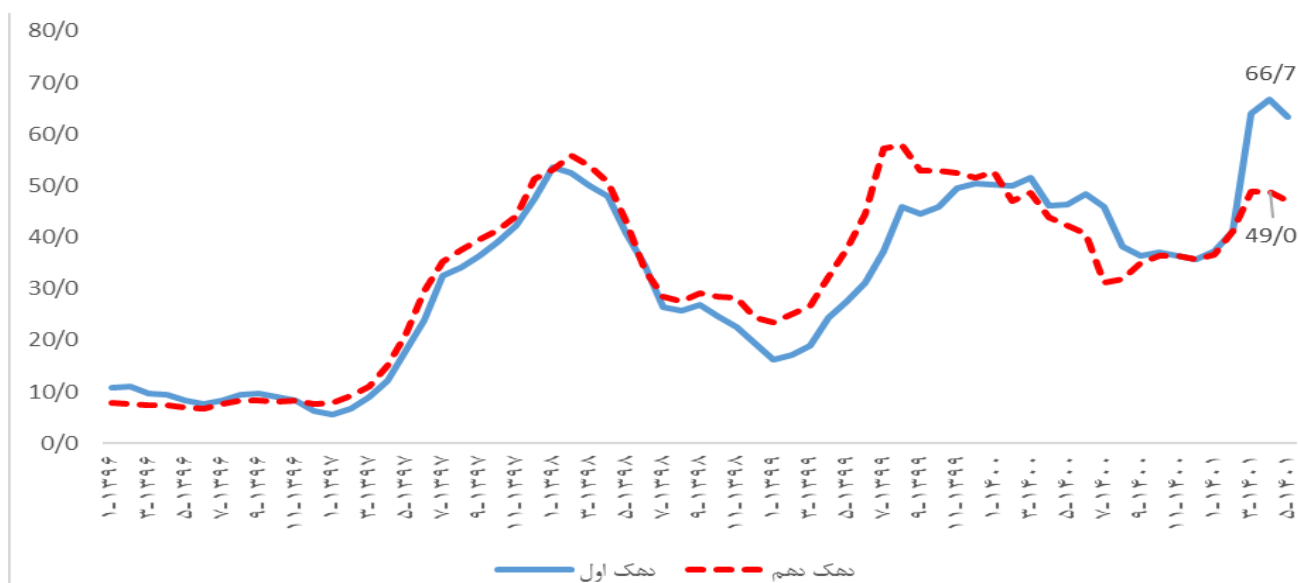
در نمودار ۹ نرخ تورم دهک‌های اول و دهم (فقیرترین و ثروتمندترین) بر اساس پیمایش مرکز آمار ایران ارائه شده است. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌شود علی‌رغم هم حرکتی نرخ تورم دو دهک با این حال در برخی دوره‌ها نرخ تورم آنها تفاوت قابل توجهی دارد. برای مثال در تیرماه سال ۱۴۰۱ در حالی که نرخ تورم دهک اول نزدیک به ۶۷ درصد بوده نرخ تورم دهک دهم تنها ۴۹ درصد بوده است که اختلاف نزدیک به ۱۹ درصدی را نشان می‌دهد.

همان‌گونه که بیان شد نرخ تورم براساس شاخص قیمت مصرف‌کننده محاسبه می‌شود. هرچند درخصوص نحوه محاسبه این شاخص ادبیات مفصلی وجود دارد و نحوه محاسبه آن کاملاً قابل دفاع است با این حال برخی علل فنی درخصوص نحوه محاسبه شاخص قیمت سبب می‌شود تا نرخ تورم محاسبه شده براساس این شاخص لزوماً با نرخ تورم درک شده توسط خانوارها یکسان نباشد.

۳-۱. مفهوم «نرخ تورم شخصی»: تفاوت وزن‌ها بین گروه‌های مختلف خانوارها

تورم احساس شده توسط افراد از تجربیات خود افراد از تغییرات در هزینه زندگی نشئت می‌گیرد که این تجربه می‌تواند برای گروه‌های اجتماعی و جمعیتی مختلف، متفاوت باشد. بدیهی است CPI به‌عنوان یک شاخص چندمنظوره نمی‌تواند به‌طور کامل نیازهای همه کاربران و استفاده‌ها را برآورده کند و ممکن است بهترین معیار ممکن برای تغییرات در هزینه زندگی را نشان ندهد. CPI تغییرات قیمت را برای کل جمعیت هدف خود اندازه‌گیری می‌کند و براساس الگوی مصرف متوسط جامعه، به‌جای یک خانواده یا گروه خانوار خاص است. هرچه الگوی مخارج فردی ما با ترکیب الگوی مخارج کلی تفاوت بیشتری داشته باشد، نرخ تورم شخصی ما بیشتر از تورم اندازه‌گیری شده منحرف می‌شود. برای مثال، اگر

نمودار ۹. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه دهک اول و دهم

مأخذ: مرکز آمار ایران.

توضیح دهد. در واقع انتظار بر اینست حتی با وجود تفاوت در الگوهای مصرف بین افراد و گروه‌ها با این حال میانگین نرخ تورم احساس شده در جامعه با نرخ تورم رسمی یکسان باشد.

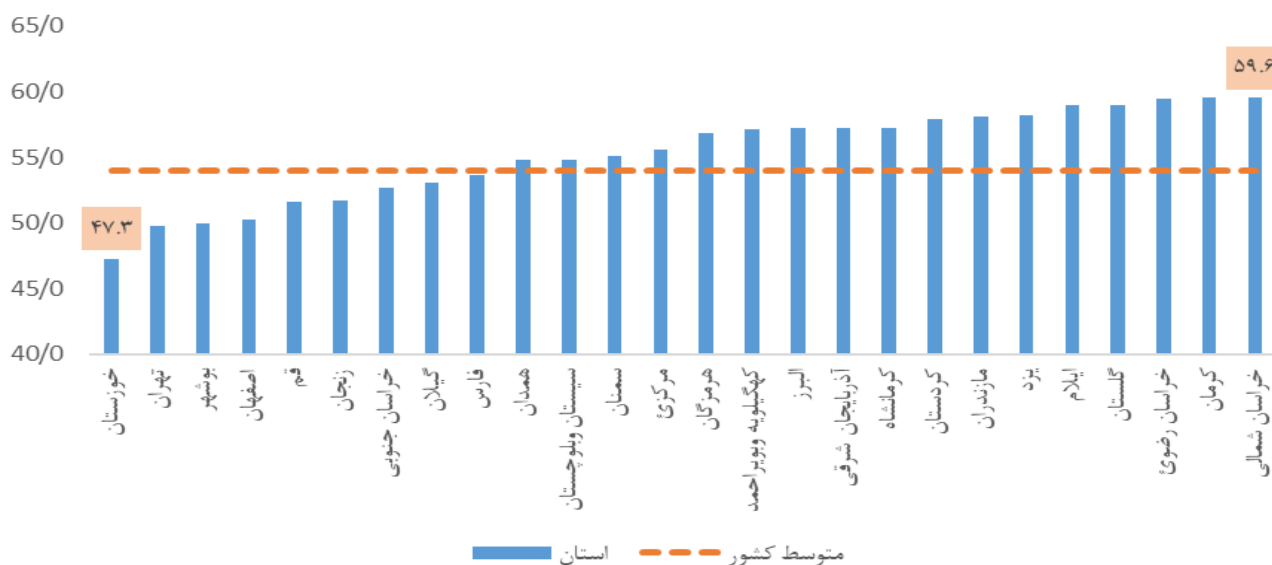
۲-۳. تفاوت سطح و تغییرات قیمت‌ها در بخش‌های مختلف جغرافیایی

همانگونه که در نمودار ۱۰ مشاهده می‌شود که نرخ تورم بین استان‌های کشور در تیرماه ۱۴۰۱ بین ۴۷ تا ۶۰ درصد متغیر بوده است. علی‌رغم آنکه مرکز آمار ایران نرخ تورم را به تفکیک دهک و استان ارائه می‌کند با این حال نرخ تورم براساس گروه‌های منتخب نیز می‌تواند محاسبه و منتشر شود. دو دلیل عمده در خصوص این تفاوت‌های منطقه‌ای وجود دارد. اولاً تفاوت در وزن‌ها به دلیل تفاوت در الگوهای مصرف مناطق مختلف کشور و دوم تفاوت در رشد قیمت‌ها به دلیل تفاوت‌های منطقه‌ای قیمت‌ها.

به‌طور کلی پیشنهاد می‌شود نرخ‌های تورم جایگزین برای گروه‌های خانوار منتخب محاسبه و همزمان با نرخ تورم CPI منتشر شود. برخی از گروه‌های پیشنهادی عبارتند از:

- صاحب‌خانه‌ها و مستاجرهای
 - فقرا و ثروتمندان،
 - خانوارهای دارای تحصیلات دانشگاهی و خانواده‌های فاقد تحصیلات،
 - خانوارهایی که فرزندان زیر ۱۸ سال دارند،
 - خانوارهای با سرپرست زن،
 - گروه‌های سنی تعریف شده به‌عنوان جوانان (سن ۱۸-۳۰). میانسال (سن ۳۱-۵۴) و سالمندان (سن بالای ۵۵ سال).
- هرچند محاسبات نرخ تورم براساس گروه‌های منتخب می‌تواند تا حد زیادی تفاوت در تورم احساس شده بین افراد را توضیح دهد، اما این موضوع نمی‌تواند اختلاف میانگین نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم کل را به‌درستی

نمودار ۱۰. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه به تفکیک استان‌ها در تیرماه ۱۴۰۱

مأخذ: همان.

$$C_D = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{C_g}{C_G}$$

در فرمول‌های فوق i خانوار، n تعداد خانوارها، C_g هزینه کالا یا خدمت g در خانوار i و C_G کل هزینه مصرفی خانوار است. در روش دوم (دمکراتیک) وزن مساوی به همه خانوارها داده می‌شود و وزنی بدون توجه به تفاوت هزینه بین خانوارها صورت می‌گیرد. در این روش وزن بیشتر به کالاهایی داده می‌شود که توسط بیشتر خانوارها مصرف می‌شود و یا به عبارتی کالاهای یا خدماتی که در اکثر خانوارها مصرف نداشته باشند وزن کمتری می‌گیرند حتی اگر سهم بالایی از هزینه را در خانوارهای مصرف‌کننده‌شان داشته باشند. معمولاً برای محاسبه شاخص قیمت (CPI) یا محاسبه نرخ تورم وزن (ضریب اهمیت) کالاهای و خدمات از روش اول یعنی پلوتوکراتیک به‌دست می‌آید. استفاده از این روش یعنی میانگین‌گیری براساس هزینه‌ها سبب می‌شود خانوارهایی که هزینه‌های بیشتری دارند سهم بیشتری نیز در سبد محاسبه CPI داشته باشند. این موضوع سبب می‌شود شاخص قیمت مصرف‌کننده، بیشتر از ثروتمندان در مقایسه با فقرا نمایندگی کند.

در نمودار ۱۱ نرخ تورم کل در مقایسه با میانگین نرخ تورم دهکی مرکز آمار ایران ارائه شده است. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌شود میانگین نرخ تورم دهکی در دوره‌های جهش قیمتی به‌طور متوسط بیش از نرخ تورم کل بوده است. در واقع استفاده از روش پلوتوکراتیک در محاسبه نرخ تورم سبب شده است تا این نرخ از نرخ تورم احساس شده توسط همه افراد جامعه به‌خصوص در دوره‌های جهش قیمتی کمتر باشد. در ایران هر دو نهاد آماری از روش پلوتوکراتیک برای محاسبه نرخ تورم استفاده می‌نمایند. البته از منظر سیاستگذاری اقتصادی نیز این روش با توجه به در نظر گرفتن تقاضای کل اقتصاد بیشتر توصیه می‌شود. با این حال همان‌گونه که بیان شد این روش به سمت ثروتمندان تورش دارد و می‌تواند یک عامل توضیح‌دهنده تفاوت در احساس افراد از تورم و نرخ تورم اعلامی نهادهای رسمی باشد.

۳-۳. تفاوت در وزن‌ها در سال پایه با سال هدف

یکی دیگر از عواملی که می‌تواند تفاوت در تورم احساس شده افراد را با تورم رسمی توضیح دهد تفاوت در وزن‌های سبد مصرفی خانوار در سال پایه و سال جاری است. از آنجا که وزن اقلام شاخص قیمت مصرف‌کننده براساس سهم آنها در هزینه خانوارها در سال پایه محاسبه می‌شود، در صورتی که این سهم‌ها در سال جاری به‌دلایل مختلف از جمله تغییرات قیمت‌های نسبی تغییر قابل‌توجهی کرده باشد تورم احساس شده توسط افراد نیز تفاوت قابل‌توجهی با نرخ تورم اعلام شده توسط نهادهای آماری خواهد داشت البته این موضوع به دلیل اثر جانیشینی بیشتر باعث بیش‌نمایی تورم می‌شود. این موضوع ضرورت تغییر سال پایه را برای محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده به‌خصوص بعد از شوک‌های قیمتی را بیش از پیش نمایان می‌کند.

۳-۴. روش پلوتوکراتیک در مقابل دمکراتیک

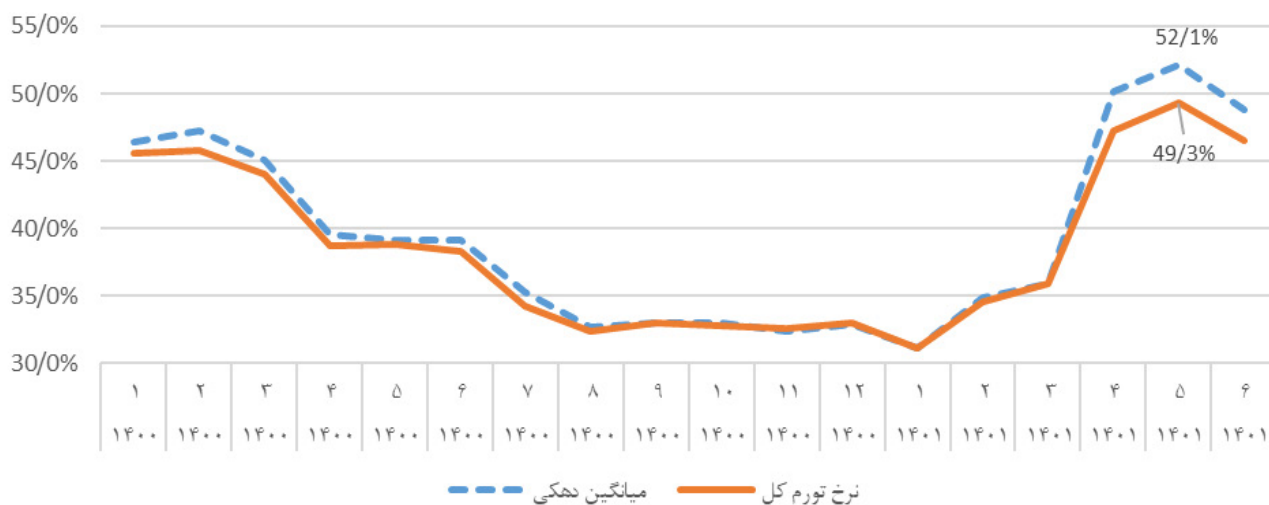
وزن مورد استفاده در شاخص قیمت (CPI)، سهم هزینه هریک از کالاهای و خدمات از کل هزینه مصرفی خانوار در دوره پایه است. این وزن که به آن ضریب اهمیت گفته می‌شود را می‌توان از دو روش به‌دست آورد:

روش اول، روش پلوتوکراتیک^۱ نامیده می‌شود. در این روش متوسط هزینه هر کالا یا خدمت نسبت به متوسط کل هزینه‌های مصرفی خانوارها سنجیده می‌شود و سهم آن کالا یا خدمت در هزینه‌های مصرفی خانوار به‌دست می‌آید. در این روش خانوارهایی که هزینه آنها بالاتر از میانگین هزینه است اثر بیشتری روی سهم هزینه دارند یا به عبارتی انتساب وزن با توجه به تفاوت هزینه بین خانوارها صورت می‌گیرد.

$$C_p = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n C_g}{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n C_G}$$

روش دوم، روش دمکراتیک^۲ نامیده می‌شود. در این روش ابتدا سهم هزینه هر کالا یا خدمت نسبت به هزینه مصرفی همان خانوار محاسبه شده و سپس از سهم‌ها میانگین گرفته می‌شود.

نمودار ۱۱. نرخ تورم کل و میانگین نرخ تورم دهک‌ها

مأخذ: همان.

محاسبه شاخص قیمت مسکن در شاخص قیمت مصرف‌کننده است رشدهای کمتر از ۳۰ درصدی را تجربه نموده است. در واقع در حالی که در اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۸ و همچنین آبان‌ماه ۱۳۹۹ خانوار تهرانی به ترتیب با رشد ۱۱۲ درصدی و ۱۱۸ درصدی مواجه بوده است رقم منعکس شده در شاخص قیمت مصرف‌کننده بابت رشد اجاره بهای مسکن در تهران با نزدیک به ۹۰ درصد اختلاف، به ترتیب ۲۲ و ۲۹ درصد بوده است.

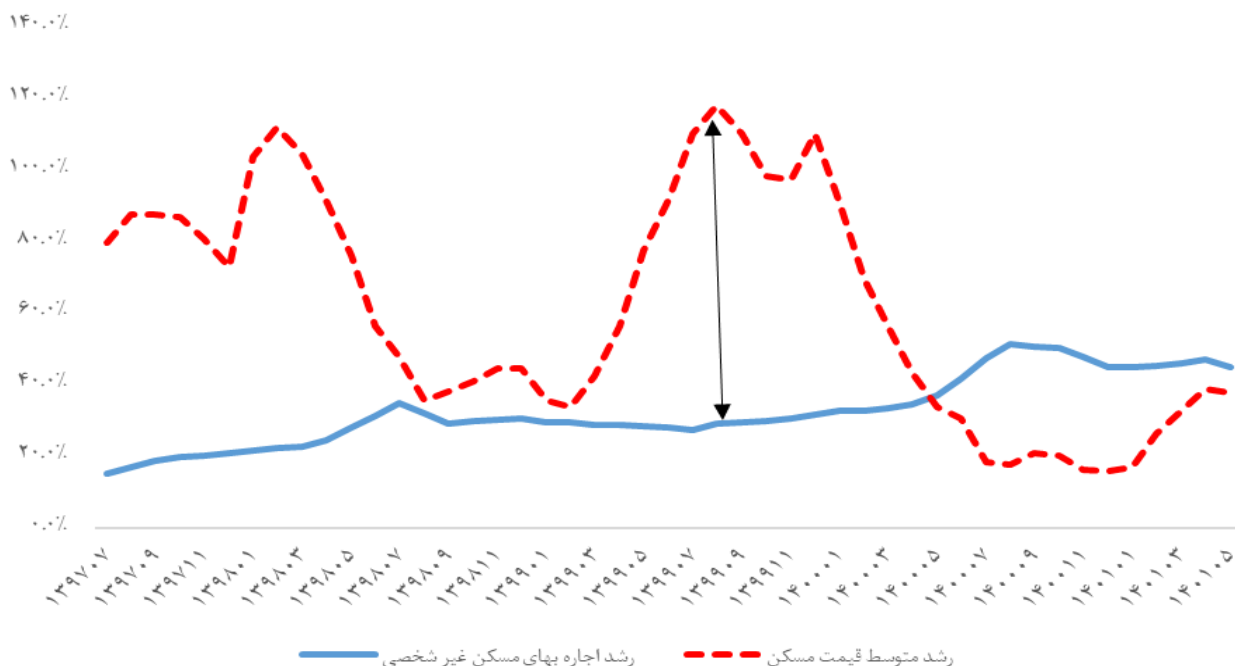
نکته دوم در خصوص هزینه مسکن در شاخص قیمت مصرف‌کننده به نحوه محاسبه شاخص قیمت مسکن برای خانوارهای خود مالکی است. در این خصوص سه رویکرد مختلف وجود دارد که در کشورهای مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد: بسیاری از آژانس‌های آماری از رویکرد معادل اجاره استفاده می‌کنند که در آن خدمات به‌دست آمده از مسکن متعلق به ارزش اجاره آنهاست. این رویکرد مستلزم دریافت اطلاعات از بازار اجاره است. سایر آژانس‌های آماری از رویکرد هزینه کاربر استفاده می‌کنند که در آن هزینه‌های واقعی و انتسابی خدمات مسکن متعلق به آنها را شامل می‌شود. برخی از کشورها هیچ جزء هزینه‌های انتسابی را لحاظ نمی‌کنند. بنابراین، تنها هزینه‌های نقدی واقعی با استفاده از رویکرد پرداخت‌ها، که نوعی از رویکرد هزینه کاربر است، لحاظ می‌شود. بدیهی است بسته به اینکه کدامیک از این روش‌ها مبنای قرار گیرد نرخ تورم متفاوت خواهد بود. در ایران مرکز آمار و بانک مرکزی معادل اجاره افراد مالک را به عنوان هزینه اجاره لحاظ می‌نمایند.

۳-۵. قیمت مسکن در مقایسه با هزینه خدمات مسکن

مسکن با وزن نزدیک به ۳۰ درصدی از شاخص قیمت مصرف‌کننده یکی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر احساس مردم از تورم است. در خصوص نحوه محاسبه هزینه مسکن در شاخص قیمت مصرف‌کننده دو نکته کلیدی وجود دارد.

۱- در محاسبه شاخص قیمت مسکن در شاخص قیمت مصرف‌کننده از هزینه‌های مرتبط با مسکن (اجاره و ...) استفاده می‌شود این در حالی است که هنگامی که خانوارها به تغییرات قیمت مسکن فکر می‌کنند، احتمالاً به این موضوع اشاره می‌کنند که هزینه خرید خانه چقدر است و بخش مهمی از خانوارها ممکن است تصویری از هزینه استفاده از خانه نداشته باشند. این موضوع به‌خصوص در دوره‌های شوک قیمتی مسکن می‌تواند بسیار بااهمیت باشد. در واقع در دوره‌های افزایش ناگهانی قیمت مسکن نرخ تورم احساس شده خانوار دقیقاً با این تلقی که قیمت خرید خانه افزایش یافته تغییر می‌کند. این در حالی است که شاخص قیمت مصرف‌کننده به دلیل لحاظ کردن هزینه استفاده از خانه (که نسبت به هزینه خرید خانه به مراتب هموارتر است) افزایش چندانی نمی‌یابد. در نمودار ۱۲ نرخ رشد شاخص اجاره مسکن و نرخ رشد قیمت یک متر مربع مسکن در شهر تهران ارائه شده است. همان‌طور که در این نمودار مشاهده می‌شود نرخ رشد قیمت مسکن حداقل در دو دوره، جهش قیمتی بالای ۱۰۰ درصد داشته است این در حالی است که در همین زمان نرخ رشد اجاره که مبنای

نمودار ۱۲. مقایسه رشد شاخص قیمت اجاره بهای مسکن شخصی و قیمت یک متر مربع مسکن در تهران

مأخذ: شاخص‌های قیمت و آمار معاملات مسکن بانک مرکزی.

با افزایش قیمت همراه باشد. بنابراین، تغییرات قیمت اندازه‌گیری شده باید برای تغییرات کیفیت تعدیل شود. اگر مصرف‌کنندگان تغییرات کیفیت محصولاتی را که خریداری می‌کنند در نظر نگیرند ممکن است نرخ تورم درک شده با تورم رسمی متفاوت باشد. این امر به‌ویژه در بازارهایی با تغییرات تکنولوژیکی بالا (الکترونیک، خدمات اینترنتی) صادق است. با این حال کالاهایی نیز در سبد خانوار وجود دارد که با وجود افزایش قیمت از لحاظ کیفی افت کرده‌اند و که برای این کالاها باید عکس موارد پیش‌گفته رفتار شود. به‌طور کلی تأثیر خالص تعدیل کیفیت بر تورم کلی CPI مشخص نیست و نمی‌توان به‌راحتی این موضوع را تخمین زد. کشبانوسی و دیگران (۲۰۲۲) با بررسی این موضوع برای کشورکانادا نشان دادند تفاوت سیستماتیکی بین شاخص‌های قیمت براساس قیمت‌های تعدیل‌شده با کیفیت و هم‌تایان آنها براساس قیمت‌های تعدیل‌شده غیرکیفی وجود ندارد. هرچند به‌طور متوسط، نرخ تورم براساس سری قیمت‌های تعدیل‌شده غیرکیفی برای برخی از دسته‌های CPI مانند تجهیزات کامپیوتری و نرم‌افزار یا یخچال‌ها کمی بالاتر است. به این ترتیب، به‌نظر می‌رسد که تأثیر تعدیل کیفیت بر CPI کلی می‌تواند مثبت، اما کوچک باشد و تنها می‌تواند بخش کوچکی از شکاف ادراک و اندازه‌گیری را توضیح دهد.

۳ نکته سوم در خصوص اثر هزینه مسکن به نحوه آمارگیری و محاسبه شاخص باز می‌گردد. در حال حاضر مرکز آمار ایران بر اساس توصیه راهنمای ۲۰۰۴ تهیه شاخص‌های قیمت، نمونه‌ای ۵ هزارتایی از خانوارها دارد که هر ماه به آنها مراجعه نموده و هزینه اجاره را دریافت می‌نماید. بدیهی است که در این روش همواره بخش مهمی از خانوارها هزینه اجاره شان نسبت به ماه‌های قبل تغییر خاصی نکرده است و در مقایسه با افزایش واقعی رخ داده در هزینه اجاره خانوارهای جدید این روش به نوعی کم برآوردی دارد. در واقع به دلیل آنکه بخش مهمی از مستاجرها هنوز با قراردادهای قبلی در حال پرداخت هزینه اجاره هستند منطقی است که در شاخص قیمت قراردادهای جدید وزن کمتری داشته باشند این در حالیست که تصور جامعه از افزایش هزینه اجاره مربوط به قراردادهای جدید در ماه اخیر می‌باشد.

۳-۶. تعدیل کیفیت قیمت‌های استفاده شده در CPI
برای اندازه‌گیری دقیق تورم، کیفیت کالاها و خدمات در نمونه CPI باید در طول زمان یکسان یا معادل باشد. با این حال، کیفیت برخی از محصولات - مانند لوازم الکترونیکی، اتومبیل و خدمات اینترنتی - به‌طور مداوم در حال بهبود است و این افزایش کیفیت ممکن است

۴. عوامل روانی و رفتاری

به‌طور کلی، به‌نظر می‌رسد مسائل اندازه‌گیری که تاکنون بررسی شده‌اند، بخش کوچکی از شکاف ادراک و اندازه‌گیری را توضیح می‌دهند. در ادامه به برخی از عوامل رفتاری توضیح‌دهنده این شکاف پرداخته می‌شود:

۴-۱. خریدهای متداول و «شاخص قیمت روزمره»

دیدگاه مصرف‌کنندگان در مورد تورم عمدتاً ناشی از تغییرات قیمت در اقلامی است که بیشتر خریداری می‌شوند. اقلامی که اغلب خریداری می‌شوند، اقلام غیربادوام مانند مواد غذایی و اقلام مراقبت شخصی هستند که معمولاً نرخ تورم بالاتری را تجربه می‌کنند.^۱ با استفاده از داده‌های معاملات ایالات متحده، داکونتو و دیگران^۲ (۲۰۱۹) دریافتند که تغییرات قیمت مواد غذایی خاص، انتظارات تورمی مصرف‌کنندگان را با تأثیر قوی‌تر از تغییرات قیمت سایر کالاها شکل می‌دهد. کشبانوسی و دیگران (۲۰۲۲) نشان دادند دیدگاه‌ها در مورد تورم در کانادا به‌دلیل تغییرات در قیمت مواد غذایی، هزینه اجاره و قیمت خانه است. پفاجفر و سانتورو^۳ (۲۰۰۸) با مطالعه فرایند شکل‌گیری انتظارات تورمی از نظر دسترسی و قابلیت‌های پردازش اطلاعات در گروه‌های مختلف جمعیتی نشان دادند که افرادی که برآوردشان از تورم بسیار متفاوت از تورم رسمی بوده پاسخ‌های خود را براساس سبد مصرف خود اعلام کرده‌اند، درحالی که افرادی که در برآورد تورم اختلاف کمتری با تورم رسمی دارند بر روی پویایی تورم کلی تمرکز می‌کنند. مؤسسه آمریکایی تحقیقات اقتصادی (AIER)^۴ شاخص قیمت روزمره (EPI)^۵ را با هدف اندازه‌گیری تغییرات در قیمت کالاها و خدماتی است که برای زندگی روزمره مردم مهم هستند طراحی و محاسبه نموده است. این شاخص منعکس‌کننده عدم قطعیت قیمت (یعنی تغییرات غیرمنتظره و اجتناب‌ناپذیر قیمت) است به این معنی که مردم با خریدهایی مواجه می‌شوند که نمی‌توانند به راحتی آن را از یک ماه به ماه دیگر منتقل کنند. EPI زیرمجموعه‌ای از قیمت‌ها را از شاخص قیمت مصرف‌کننده (CPI) انتخاب می‌کند و شامل کالاها و خدماتی است که به‌صورت روزانه خریداری می‌شوند و نمی‌توان آنها را به راحتی به تعویق انداخت. اینها شامل اقلام روزمره مانند غذا، آب و برق، سوخت، داروهای نسخه‌ای، خدمات تلفن و غیره است. EPI مواردی را که به‌ندرت خریداری می‌شوند،

مانند اتومبیل، لوازم خانگی، مبلمان یا پوشاک مستثنا می‌کند. خرید چنین محصولاتی را می‌توان برنامه‌ریزی کرد یا به تعویق انداخت و شوک‌های غیرمنتظره ناشی از تغییرات قیمت این کالاها را به بودجه خانوار از بین برد. EPI همچنین هزینه مسکن را که می‌تواند به‌صورت قراردادی برای حداقل چندین ماه (در مورد اجاره) یا چندین دهه (در مورد پرداخت وام مسکن) ثابت شود، در نظر نمی‌گیرد با این توجیه که جهش ناگهانی قیمت مسکن به معنای جهش فوری در اجاره یا بازپرداخت وام مسکن نیست. مؤسسه آمریکایی تحقیقات اقتصادی برای ساخت EPI از همان داده‌های CPI استفاده می‌کند و برای انتخاب دسته‌هایی از کالاها و خدمات که به‌عنوان هزینه‌های روزمره تلقی می‌شوند، دو معیار زیر را پیشنهاد می‌کند:

- ✓ **خریدهای با تواتر بالا** به معنای کالاها یا خدماتی که حداقل یک بار در ماه خریداری می‌شوند.
- ✓ **کالاها و خدماتی که قیمت آنها به‌صورت قراردادی ثابت نیست** بدین معنا که هیچ روشی برای از پیش تعیین نمودن قیمت کالا یا خدمات برای حداقل ۶ ماه وجود ندارد.
- کالاها و خدماتی که هر دوی این معیارها را دارند در EPI گنجانده شده‌اند.^۶ بر این اساس مؤسسه آمریکایی تحقیقات اقتصادی اقلام زیر را برای لحاظ در EPI پیشنهاد می‌کند:
 - غذا در خانه، غذای خارج از خانه، نوشیدنی‌های غیرالکلی.
 - سوخت‌های خانگی و آب و برق، لوازم خانه‌داری، خدمات خانگی، باغبانی و مراقبت از چمن.
 - سوخت موتور، حمل‌ونقل عمومی درون‌شهری.
 - داروهای تجویزی، داروهای بدون نسخه و ویتامین‌ها.
 - خدمات تلویزیونی و رادیویی کابلی و ماهواره‌ای؛ دیسک‌های ویدئویی، اجاره ویدئو دیسک‌های صوتی، نوارها و سایر رسانه‌ها؛ بلیط سینما، تئاتر، کنسرت و رویدادهای ورزشی؛ هزینه‌های تفریحی؛ روزنامه، مجلات و کتاب؛ حیوانات خانگی و ملزومات حیوانات خانگی
 - خدمات پست و تحویل، خدمات تلفن، خدمات اینترنتی و ارائه‌دهندگان اطلاعات الکترونیکی.
 - تنباکو و محصولات دخانی.
 - محصولات مراقبت شخصی و خدمات مراقبت شخصی.

1. Inflation: Perception vs. Reality Box Authors: Loke Po Ling and Farina Adam Khong

2. D'Acunto, Malmendier, Ospina & Weber

3. Pfajfar and Santoro

4. American Institute for Economic Research

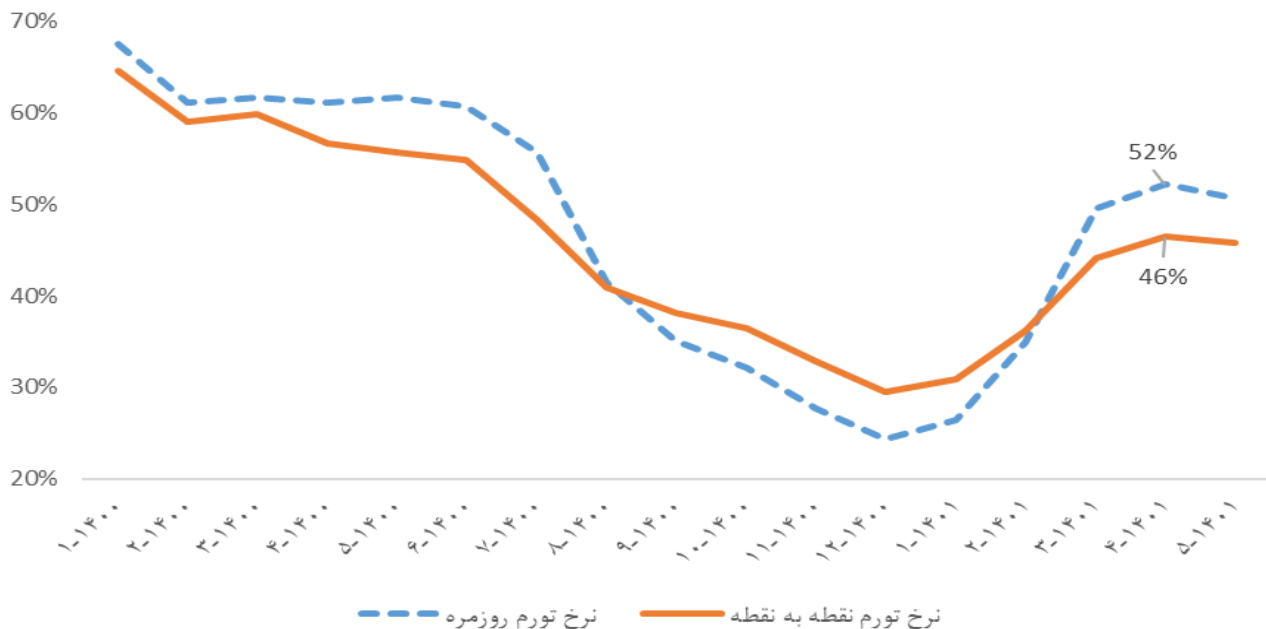
5. Everyday Price Index

6. <https://www.aier.org/research/what-is-the-everyday-price-index/>

در دوره‌های شوک تورمی به مراتب بیشتر از نرخ تورم کل بوده است. برای مثال درحالی که براساس اعلام بانک مرکزی نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه در تیرماه ۱۴۰۱ حدود ۴۶ درصد بیان شده نرخ تورم روزمره در این زمان ۵۲ درصد برآورد شده است. همچنین درحالی که در همین ماه نرخ تورم اعلامی مرکز آمار ایران ۵۴ درصد بوده نرخ تورم روزمره حدود ۷۰ درصد بوده است.

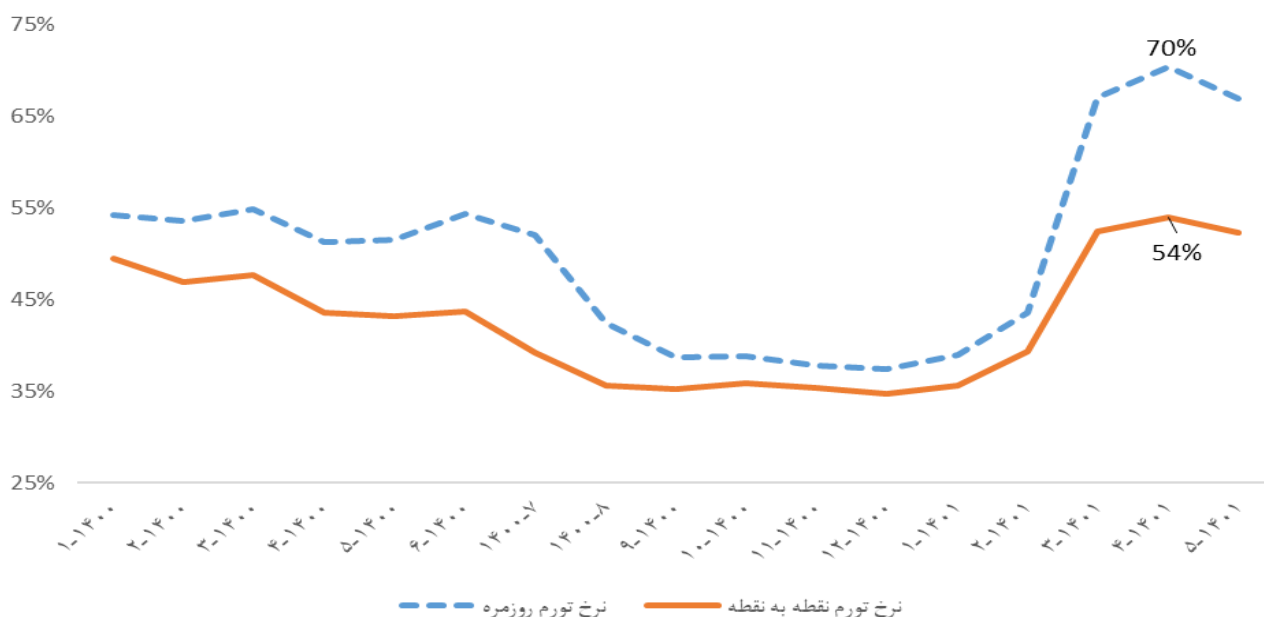
براساس توصیه‌های مذکور و متناسب با شرایط اقتصاد ایران، شاخص EPI پیشنهادی مرکز پژوهش‌های مجلس براساس ضرایب اهمیت بانک مرکزی و مرکز آمار ایران محاسبه شده که در پیوست گزارش لیست اقلام لحاظ شده در این شاخص آورده شده است. در نمودارهای ۱۳ و ۱۴ به ترتیب نرخ تورم روزمره براساس داده‌های بانک مرکزی و مرکز آمار ایران نمایش داده شده است. همان‌طور که در نمودار ۱۳ مشاهده می‌شود نرخ تورم روزمره

نمودار ۱۳. نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه براساس CPI و EPI براساس آماربانک مرکزی

مأخذ: شاخص‌های قیمت بانک مرکزی و محاسبات تحقیق.

نمودار ۱۴. نرخ تورم نقطه به نقطه براساس CPI و EPI براساس آمار مرکز آمار ایران

مأخذ: شاخص‌های قیمت مرکز آمار ایران و محاسبات تحقیق.

براساس این تابع در صورتی که قیمت کالا در دوره t نسبت به $t-1$ کاهش یابد و یا بدون تغییر باشد تابع به صورت تابع همانی رفتار نموده درحالی که در صورت افزایش قیمت کالا، ضریب c ($c > 1$) در میزان رشد قیمت کالا ضرب می‌گردد. در فرمول زیر شاخص لاسپیترز تعدیل یافته که در بخش اول گزارش معرفی گردید براساس این رویکرد اصلاح شده است:

$$IPI_L^{v,t} = \sum_{i:p_t(i) > p_v(i)} \left[c \frac{p_t(i)}{p_v(i)} - (c-1) \right] f_i^0 + \sum_{i:p_t(i) \leq p_v(i)} \frac{p_t(i)}{p_v(i)} f_i^0$$

مهم‌ترین نکته در خصوص PePI ضریب c است. براچینگر (۲۰۰۶) این ضریب را برای آلمان بین ۱/۵ تا ۲/۵ قرار داده است. همچنین کشبانوسی و دیگران (۲۰۲۲) این ضریب را برای کانادا ۲ در نظر گرفتند. براساس موارد مذکور برای محاسبه شاخص PePI در ایران وزن‌های شاخص EPI در صورت افزایش قیمت کالا دو برابر و در غیر این صورت ثابت فرض می‌شوند. در نمودارهای ۱۵ و ۱۶ نرخ تورم محاسبه شده براساس شاخص قیمت احساس شده (PePI) و نرخ تورم نقطه به نقطه به ترتیب برای بانک مرکزی و مرکز آمار ایران ارائه شده است.

۲-۴. تورش حافظه

همان‌گونه که در بخش قبل بیان شده احساس افراد از تورم متأثر از خریدهای روزمره است. براساس براچینگر (۲۰۰۶) عامل دیگری که موجب تورش در رفتار مصرف‌کننده می‌شود تورش یا سوگیری حافظه است. بدین معنا که افراد در مقایسه با کاهش یا ثبات قیمت‌ها عموماً افزایش قیمت‌ها را به‌خاطر می‌سپارند. برای کمی کردن این موضوع براچینگر (۲۰۰۶) شاخص IPI^۲ را معرفی کرد که البته در مطالعات اخیر با عنوان شاخص قیمت درک شده (PePI)^۳ شناخته می‌شود. این شاخص توسعه‌ای از شاخص EPI است و در تلاش است تا تورش حافظه را علاوه بر تورش تواتر لحاظ نماید. موارد موجود در PePI دقیقاً مشابه EPI هستند. با این حال همان‌گونه که بیان شد، این شاخص وزن بیشتری به افزایش قیمت‌ها می‌دهد، زیرا مصرف‌کنندگان تمایل دارند کاهش و ثبات قیمت‌ها را نادیده بگیرند. برای یک کالای خاص به‌منظور در نظر گرفتن تفاوت در افزایش و کاهش قیمت کالاها براساس فرمول زیر اقدام می‌شود:

$$V(p_t(i)) = \begin{cases} p_t(i) - p_v(i) & \text{for } p_t(i) \leq p_v(i) \\ c(p_t(i) - p_v(i)) & \text{for } p_t(i) > p_v(i). \end{cases}$$

1. Brachinger H. W. (2006). 'Euro or "Teuro"? The Euro-induced Perceived Inflation in Germany', Department of Quantitative Economics Working Paper No.5, University of Fribourg Switzerland

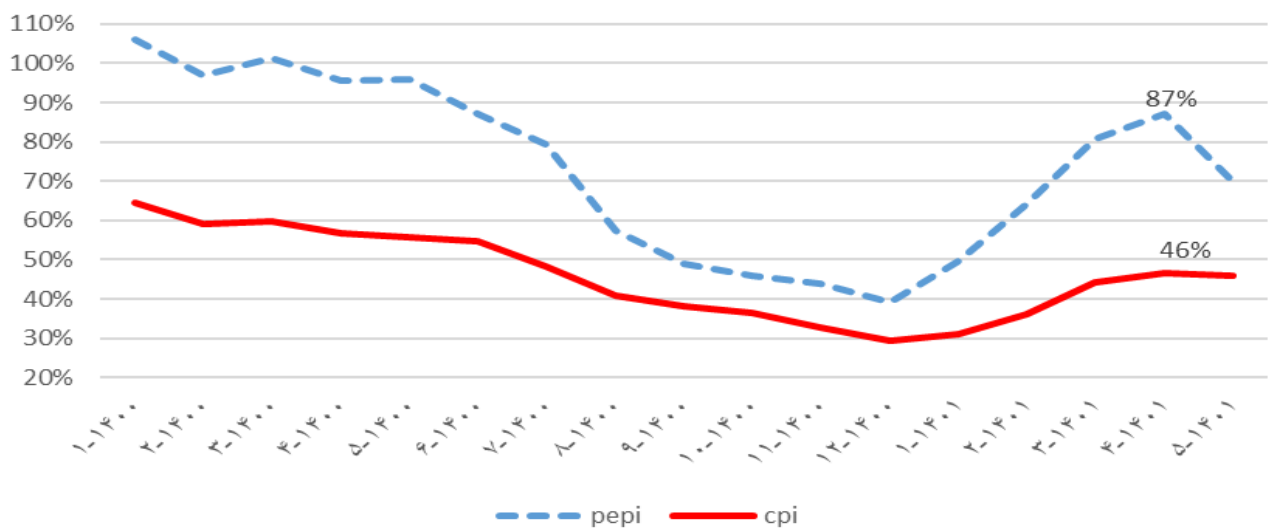
2. Perceived Inflation Index

3. Perceived Price Index

شاخص PePI حدود ۸۸ درصد بوده که اختلاف ۳۴ درصدی دارند. با مقایسه این ارقام با ارقام جدول ۱ مشاهده می شود که تورم محاسبه شده بر اساس شاخص PePI تفاوت کمی با نرخ تورم احساس شده محاسبه شده بر اساس افکارسنجی دارد به طوریکه میانه نرخ تورم احساس شده در تیرماه ۱۴۰۱ (حدود ۸۵ درصد) با نرخ تورم محاسبه شده بر اساس شاخص PePI بانک مرکزی (۸۸ درصد) و مرکز آمار (۸۷ درصد) به میزان زیادی به هم نزدیکند.

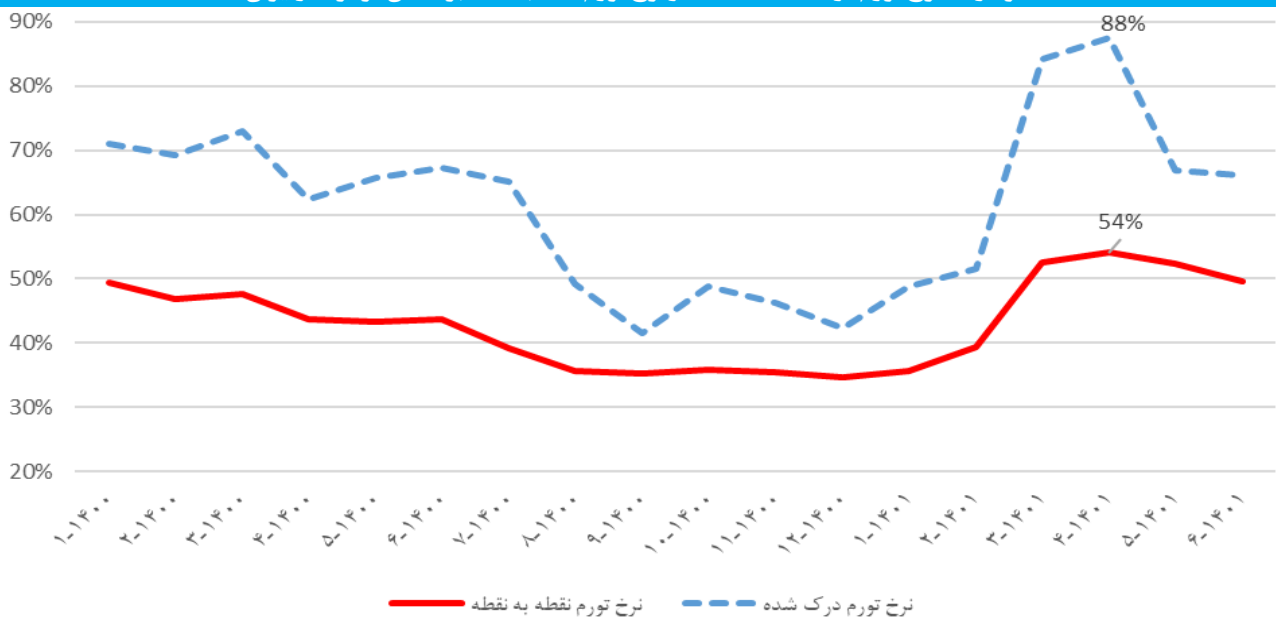
همانطور که در این نمودارها مشاهده می شود نرخ تورم براساس شاخص PePI در دوره های رشد تورم به میزان قابل توجهی بیشتر از نرخ تورم کل است. برای مثال در حالیکه بانک مرکزی نرخ تورم نقطه به نقطه تیرماه ۱۴۰۱ را حدود ۴۶ درصد اعلام نموده است نرخ تورم براساس شاخص PePI حدود ۸۷ درصد بوده که اختلاف ۴۱ درصدی دارند. همچنین در حالیکه مرکز آمار نرخ تورم نقطه به نقطه تیرماه ۱۴۰۱ را حدود ۵۴ درصد اعلام نموده است نرخ تورم براساس

نمودار ۱۵. نرخ تورم درک شده (PePI) و نرخ تورم نقطه به نقطه براساس آمار بانک مرکزی

مأخذ: شاخص های قیمت بانک مرکزی و محاسبات تحقیق.

نمودار ۱۶. نرخ تورم درک شده (PePI) و نرخ تورم نقطه به نقطه براساس مرکز آمار ایران

مأخذ: شاخص های قیمت مرکز آمار ایران و محاسبات تحقیق.

این منظر نیز مهم است که انتظارات تورمی افراد با سواد مالی و اقتصادی بالاتر به تورم رسمی نزدیک تر است. در این زمینه، توسعه استراتژی‌های ارتباطی برای دستیابی به مخاطبان گسترده‌تر و افزایش سواد مالی و اقتصادی ارزشمند خواهد بود.

بروین و همکاران (۲۰۱۰)^۱ ناهمگونی تورم احساس شده در میان گروه‌های مختلف اجتماعی را با این گزاره که پاسخ‌های کمی بالاتر توسط افرادی ارائه می‌شود که سطح سواد مالی پایین‌تری دارند یا بیشتر در مورد نحوه پوشش هزینه‌های خود فکر می‌کنند، توضیح می‌دهند. برک و مانز (۲۰۱۱)^۲ نشان دادند که سطح سواد مالی می‌تواند گرایش‌ها در میان گروه‌های مختلف اجتماعی را توضیح دهد.

در جدول ۴ نرخ تورم احساس شده توسط افراد در فصول بهار و تابستان سال ۱۴۰۱ به تفکیک فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و غیر فارغ‌التحصیلان دانشگاهی ارائه شده است. همان‌طور که در این جدول مشاهده می‌شود نرخ تورم فارغ‌التحصیلان دانشگاهی به میزان معناداری کمتر از نرخ تورم بیان شده توسط غیر فارغ‌التحصیلان دانشگاهی است. این موضوع داشتن دانش و آگاهی کافی از تحولات شاخص قیمت‌ها، نحوه محاسبه آن و تفاوت تورم با گرانی را بیش از پیش نمایان می‌کند. از این منظر تلاش در جهت آموزش عمومی در مورد تورم، تفاوت آن با هزینه زندگی، روش محاسبه آن و همچنین ارائه اطلاعاتی در مورد چشم‌انداز و روندهای آتی تورم می‌تواند بر کاهش تفاوت مذکور اثرگذار باشد.

۳-۴. عدم برداشت صحیح از دوره زمانی محاسبه تورم
نرخ‌های تورم منعکس‌کننده تغییرات قیمت‌ها در مقایسه با سطح آن در سال قبل است، اما بعضاً حافظه ما به عقب‌تر برمی‌گردد. در واقع در حالی که از فرد به‌طور دقیق پرسیده می‌شود نرخ تورم چقدر است ممکن است فرد در مبدأ سطح قیمت‌ها دچار خطا شود و برای مثال قیمت‌ها را با چند سال قبل مقایسه کند. برای مثال در ایران ممکن است افراد در ذهن خود قیمت‌ها را با قبل از جهش‌های قیمتی سال‌های اخیر یعنی سال ۱۳۹۶ مقایسه کنند که با فرض نرخ تورم ۳۵ درصدی طی ۵ سال سطح قیمت‌ها ۴/۵ برابر شده است.

۴-۴. نقش دانش و اطلاعات

یک توضیح برای رفتار تورم بنگاه‌ها و خانوارها می‌تواند به مشکلات اطلاعاتی مربوط باشد. زمانی که اطلاعات به آسانی در دسترس نباشد یا به‌دست آوردن آن بسیار پرهزینه باشد، افراد برای شکل‌دهی ادراکات و انتظارات به تجربیات شخصی خود تکیه می‌کنند. این فقدان اطلاعات در مورد تحولات اقتصادی و تغییرات سیاست ممکن است بخشی از شکاف ادراک-اندازه‌گیری را توضیح دهد. بانک‌های مرکزی و سایر مراجع نقش مهمی در ارائه اطلاعات دارند. تجزیه و تحلیل بانک کانادا نشان می‌دهد که افراد دیدگاه‌های خود را در مورد تورم بر اساس اطلاعات مربوط به هدف تورمی بانک مرکزی، پیش‌بینی‌های تورم توسط بانک مرکزی و پیش‌بینی پیش‌بینی‌کنندگان حرفه‌ای به‌روز می‌کنند. نقش دانش از

جدول ۴. میان‌نرخ تورم اعلامی فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و غیر فارغ‌التحصیلان

۱۴۰۱-۲	۱۴۰۱-۱	
۸۰	۶۰	فارغ‌التحصیلان دانشگاهی
۱۰۰	۷۰	غیر فارغ‌التحصیلان دانشگاهی

مأخذ: افکارسنجی شاخص‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس.

این کالا شاخصی از میزان دور شدن فرد از دسترسی به نیاز خود است تا گران شدن سبد مصرفی فرد. گرانی این کالا به دلیل عدم وجود در سبد مصرف‌کننده فقیر خود را در نرخ تورم فقرا بسیار کم نشان می‌دهد در حالی که ممکن است خانوار وزن قابل توجهی برای این کالا در سبد تورمی خود در نظر گیرد.

۴-۵. تفاوت بین نیاز و تقاضا

یک دلیل دیگر تفاوت در نرخ تورم احساس شده افراد و نرخ تورم رسمی در تفاوت بین سبد خریداری شده توسط افراد و سبد مورد نیاز افراد است. در واقع ممکن است افراد به کالاهایی نیاز داشته باشند که به لحاظ درآمدی وسیع خرید این کالاها را نداشته باشند. در این صورت گران شدن

1. Bruin et al
2. Burke and Manz

پلوتوکراتیک و تفاوت در ذهنیت افراد در خصوص نحوه لحاظ رشد قیمت مسکن در شاخص قیمت مصرف‌کننده می‌تواند تا حد کمی تفاوت نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم رسمی را توضیح دهد.

در خصوص علل رفتاری بررسی‌ها نشان داد افراد تحت تأثیر دو تورش جدی قرار دارند. تورش اول در نظر گرفتن ارقام خریداری شده روزمره به جای کل سبد توسط افراد است. در واقع افراد برای بیان درک خود از تورم به رشد قیمت کالاهایی که به صورت متداول خریداری می‌کنند رجوع می‌کنند. این موضوع سبب شده شاخص قیمت روزمره (EPI) معرفی و با استفاده از آن نرخ تورم روزمره محاسبه گردد. بجز این مورد خانوارها در معرض تورش دیگری نیز قرار دارند. مطالعات مختلف نشان می‌دهند افراد در زمان اعلام احساس خود از نرخ تورم در مقایسه با قیمت‌های کاهشی و یا ثابت بیشتر به قیمت‌های افزایش یافته توجه می‌کنند. بر این اساس در این مطالعه در شاخص لاسپیرز تعدیل یافته برای قیمت‌های افزایشی وزن بیشتری در نظر گرفته شد که بر این اساس شاخص قیمت درک شده (PePI) و نرخ تورم درک شده محاسبه گردید. نتایج این بخش نشان داد با در نظر گرفتن این دو تورش تفاوت بیان شده تا حد زیادی قابل توضیح است. بنابراین پیشنهاد می‌شود نرخ تورم روزمره و نرخ تورم درک شده بر اساس شاخص‌های مذکور توسط نهادهای آماری محاسبه و همراه با شاخص‌های قیمت منتشر گردد.

عامل دیگری که در توضیح تفاوت در نرخ تورم احساس شده و نرخ تورم رسمی نقش دارد داشتن دانش و آگاهی کافی از تحولات شاخص قیمت‌ها، نحوه محاسبه آن و تفاوت با گرانی است. از این منظر تلاش در جهت آموزش عمومی در مورد تورم، تفاوت آن با هزینه زندگی، روش محاسبه آن و همچنین ارائه اطلاعاتی در مورد چشم‌انداز و روندهای آتی تورم می‌تواند بر کاهش تفاوت مذکور اثرگذار باشد.

به طور کلی موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- ۱ محاسبه و انتشار تورم رسمی برای گروه‌های مختلف جمعیتی (نرخ تورم شخصی)
- ۲ محاسبه و انتشار نرخ تورم بر اساس شاخص قیمت روزمره (EPI)
- ۳ محاسبه و انتشار نرخ تورم بر اساس شاخص قیمت درک شده (PePI)
- ۴ محاسبه و انتشار نرخ تورم بر اساس روش دموکراتیک علاوه بر روش پلوتوکراتیک
- ۵ آموزش عمومی درباره مفهوم تورم و روش محاسبه آن

نرخ تورم بالا در بیش از ۵۰ سال گذشته یکی از مسائل اصلی اقتصاد ایران بوده است. با وجود اعلام نرخ تورم توسط دو نهاد آماری یعنی مرکز آمار و بانک مرکزی یک مسئله‌ای که همواره مورد ابهام بوده است عدم انطباق تورم اعلام شده توسط این نهادها با نرخ تورم احساس شده توسط افراد جامعه بوده است. بر اساس افکارسنجی انجام شده در مرکز پژوهش‌های مجلس در مردادماه ۱۴۰۱ میان نرخ تورم احساس شده توسط مردم ۸۶ درصد بوده است. این در حالی است که بانک مرکزی و مرکز آمار نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه این ماه را به ترتیب ۴۶ و ۵۱ درصد اعلام نموده‌اند. تفاوت در نرخ تورم احساس شده و نرخ تورمی اعلامی نهادهای رسمی می‌تواند در میان مدت خدشه جدی به آمارهای رسمی کشور وارد کند. همچنین با توجه به آنکه مطالعات مختلف نشان می‌دهد انتظارات تورمی شکل گرفته افراد، متأثر از درک افراد از تورم گذشته است، سیاستگذار پولی برای اجرای سیاست پولی باید نرخ تورم احساس شده افراد را به‌طور مستمر رصد نماید. بررسی‌های این گزارش نشان داد تفاوت در احساس از نرخ تورم با نرخ تورم نهادهای رسمی تنها منحصر به ایران نبوده و حتی در اقتصادهای توسعه‌یافته مثل اتحادیه اروپا، کانادا و حتی ژاپن این تفاوت جدی است.

در این گزارش از دو منظر علل فنی مربوط به نحوه محاسبه شاخص و همچنین علل رفتاری و روانی سعی شد این تفاوت توضیح داده شود. در خصوص علل فنی نحوه محاسبه شاخص، عوامل مختلفی بررسی شد. الگوی مصرف متفاوت افراد و گروه‌های جمعیتی مختلف نشان داد نرخ تورم که میانگینی از رشد قیمت‌ها در کل اقتصاد است لزوماً تورم گروه‌های مختلف را نمایندگی نمی‌کند. بنابراین پیشنهاد می‌شود نرخ تورم برای گروه‌های جمعیتی زیر محاسبه و منتشر شود:

- صاحب‌خانه‌ها و مستاجرها،
- فقرا و ثروتمندان،^۱
- خانوارهای دارای تحصیلات دانشگاهی و خانواده‌های فاقد تحصیلات،
- خانوارهایی که فرزندان زیر ۱۸ سال دارند،
- خانوارهای دارای سرپرست زن،
- گروه‌های سنی تعریف شده به‌عنوان جوانان (سن ۱۸-۳۰)، میانسال (سن ۳۱-۵۴) و سالمندان (سن بالای ۵۵ سال).

با وجود اینکه این عامل می‌تواند تا حد زیادی دلایل تفاوت در نرخ تورم احساس شده بین افراد را توضیح دهد با این حال این موضوع نمی‌تواند دلیل تفاوت در میانگین نرخ تورم احساس شده توسط افراد و نرخ تورم رسمی را توضیح دهد. همچنین نحوه محاسبه شاخص به روش

۱ در حال حاضر نرخ تورم دهکی توسط مرکز آمار ایران منتشر می‌گردد با این حال دسته بندی های درآمدی دیگری نیز وجود دارد که می‌تواند مبنای محاسبه نرخ تورم باشد به عنوان مثال محاسبه تورم افراد زیر خط فقر.

منابع و مآخذ

۱. شاخص‌های قیمت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
۲. شاخص‌های قیمت مرکز آمار ایران.
۳. افکارسنجی دوره‌ای شاخص‌های اقتصادی از فصل پاییز ۱۴۰۰ تا تابستان ۱۴۰۱، مرکز افکارسنجی ملت، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
4. Brachinger H. W. (2006). 'Euro or "Teuro"?: The Euro-induced Perceived Inflation in Germany', Department of Quantitative Economics Working Paper No.5, University of Fribourg Switzerland.
5. <https://www.euro-area-statistics.org/digital-publication/statistics-insights-inflation/bloc-3a.html?lang=en>
6. Keshishbanoosy, Tarkhani, Clément Yélou(2022) Consumer Price Index and Inflation Perceptions in Canada: Can measurement approaches or behavioural factors explain the gap?, Prices Analytical Series.
7. Inflation: Perception vs. Reality Box Authors: Loke Po Ling and Farina Adam Khong.
8. Statistics Bureau; Bank of Japan.

پیوست: چارچوب پیشنهادی برای شاخص قیمت روزمره

جدول (پ ۱) ضرایب اهمیت در شاخص قیمت مصرف کننده (CPI) و شاخص قیمت روزمره (EPI)

ضریب اهمیت در EPI	ضریب اهمیت در CPI	اقدام شاخص قیمت مصرف کننده	
۳,۲۶	۱,۴۰	سبزی‌های بوته‌ای	۳۵
۱,۵۸	۰,۶۸	سبزی‌های ریشه‌ای	۳۶
۱,۱۹	۰,۵۱	حبوب	۳۷
۰,۶۸	۰,۲۹	فراورده‌های سبزی	۳۸
۰,۵۸	۰,۲۵	قند، شکر	۳۹
۱,۱۹	۰,۵۱	شیرینی و شکلات	۴۰
۰,۷۰	۰,۳۰	مریبا، عسل و سایر فراورده‌های قندی	۴۱
۰,۳۰	۰,۱۳	نمک و ادویه	۴۲
۰,۴۴	۰,۱۹	سس‌ها و چاشنی‌ها	۴۳
۰,۸۲	۰,۳۵	انواع چای	۴۴
۱,۲۸	۰,۵۵	انواع نوشابه	۴۵
۰,۲۳	۰,۱۰	آب میوه و شربت	۴۶
۰,۶۱	۰,۲۶	انواع سیگار خارجی	۴۷
۰,۲۶	۰,۱۱	انواع سیگار ایرانی	۴۸
۰,۰۰	۰,۲۸	پوشاک بچگانه	۴۹
۰,۰۰	۱,۵۵	پوشاک زنانه	۵۰
۰,۰۰	۱,۴۰	پوشاک مردانه	۵۱
۰,۰۰	۰,۱۲	اجرت دوخت لباس	۵۲
۰,۰۵	۰,۰۲	اجرت شستشوی لباس	۵۳
۰,۰۰	۰,۰۴	کفش بچگانه	۵۴
۰,۰۰	۰,۴۳	انواع کفش زنانه	۵۵
۰,۰۰	۰,۴۸	انواع کفش مردانه	۵۶
۰,۰۲	۰,۰۱	تعمیر انواع کفش	۵۷
۰,۰۰	۷,۷۱	اجاره بهای مسکن غیر شخصی	۵۸
۰,۰۰	۲۵,۴۳	ارزش اجاری مسکن شخصی	۵۹
۰,۰۰	۱,۶۷	خدمات ساختمانی	۶۰
۰,۰۰	۰,۴۹	آب انشعاب شهری	۶۱
۰,۰۰	۰,۸۲	برق شبکه سراسری	۶۲
۰,۰۰	۰,۹۳	گاز	۶۳
۰,۰۰	۰,۸۳	مبلمان چوبی	۶۴
۰,۰۰	۰,۴۱	فرش	۶۵
۰,۰۰	۰,۰۳	انواع کفپوش	۶۶
۰,۰۰	۰,۲۵	منسوجات مورد استفاده در خانه	۶۷
۰,۰۰	۰,۴۰	یخچال و یخچال فریزر	۶۸
۰,۰۰	۰,۱۸	ماشین لباسشویی	۶۹

ضریب اهمیت در EPI	ضریب اهمیت در CPI	اقدام شاخص قیمت مصرف کننده	
۲,۸۷	۱,۲۳	برنج ایرانی درجه ۱	۱
۰,۷۷	۰,۳۳	برنج ایرانی درجه ۲	۲
۱,۶۳	۰,۷۰	برنج خارجی	۳
۰,۲۱	۰,۰۹	ماکارونی	۴
۰,۸۴	۰,۳۶	نان تافتون	۵
۱,۴۰	۰,۶۰	نان لواش	۶
۰,۵۶	۰,۲۴	نان سنگک	۷
۰,۴۹	۰,۲۱	نان بربری	۸
۰,۱۴	۰,۰۶	نان ماشینی	۹
۰,۵۱	۰,۲۲	بیسکویت و ویفر	۱۰
۰,۴۰	۰,۱۷	کیک	۱۱
۰,۳۳	۰,۱۴	شیرینی خشک	۱۲
۵,۳۸	۲,۳۱	گوشت تازه گوسفند و بز با استخوان	۱۳
۲,۶۸	۱,۱۵	گوشت گاو و گوساله بدون استخوان	۱۴
۴,۱۹	۱,۸۰	گوشت مرغ	۱۵
۰,۱۴	۰,۰۶	انواع ماهی آب‌های شمال	۱۶
۰,۶۱	۰,۲۶	انواع ماهی آب‌های جنوب	۱۷
۰,۴۷	۰,۲۰	انواع ماهی آب‌های داخل	۱۸
۰,۲۱	۰,۰۹	حیوانات دریایی و فراورده‌های ماهی	۱۹
۰,۲۱	۰,۰۹	کنسرو ماهی	۲۰
۱,۶۱	۰,۶۹	انواع شیر	۲۱
۰,۱۴	۰,۰۶	خامه و سرشیر	۲۲
۱,۷۷	۰,۷۶	انواع ماست	۲۳
۱,۹۶	۰,۸۴	انواع پنیر	۲۴
۰,۱۶	۰,۰۷	شیر خشک	۲۵
۱,۲۸	۰,۵۵	تخم مرغ	۲۶
۰,۴۹	۰,۲۱	انواع کره	۲۷
۱,۳۳	۰,۵۷	روغن‌های نباتی	۲۸
۰,۱۴	۰,۰۶	روغن‌ها و چربی‌های حیوانی	۲۹
۶,۲۹	۲,۷۰	میوه‌های درختی به جز مرکبات	۳۰
۲,۹۴	۱,۲۶	مرکبات	۳۱
۱,۵۸	۰,۶۸	میوه‌های جالبیزی	۳۲
۲,۰۳	۰,۸۷	خشکبار	۳۳
۱,۳۵	۰,۵۸	سبزی‌های برگی	۳۴

ضریب اهمیت در EPI	ضریب اهمیت در CPI	اقدام شاخص قیمت مصرف‌کننده	
۰٫۴۲	۰٫۱۸	تعمیرات اساسی، صاف‌کاری، تودوزی و نقاشی وسایل نقلیه شخصی	۱۰۷
۰٫۲۸	۰٫۱۲	کرایه مسافرت ریلی	۱۰۸
۴٫۰۵	۱٫۷۴	کرایه مسافرت زمینی داخل شهر	۱۰۹
۰٫۳۷	۰٫۱۶	کرایه مسافرت زمینی بین شهری	۱۱۰
۰٫۰۰	۰٫۰۰	خدمات پستی	۱۱۱
۰٫۰۰	۰٫۴۲	دستگاه تلفن	۱۱۲
۴٫۳۸	۱٫۸۸	حق‌مکالمه‌باتلفن‌واستفاده‌ازاینترنت	۱۱۳
۰٫۰۰	۰٫۳۲	رادیو، تلویزیون، ضبط و پخش صوت	۱۱۴
۰٫۰۰	۰٫۰۱	انواع دوربین فیلم برداری و عکاسی	۱۱۵
۰٫۰۰	۰٫۱۴	انواع رایانه شخصی	۱۱۶
۰٫۰۰	۰٫۰۲	لوازم موسیقی و وسایل با دوام	۱۱۷
۰٫۲۳	۰٫۱۰	لوازم بازی کم دوام	۱۱۸
۰٫۱۲	۰٫۰۵	لوازم ورزشی کم دوام	۱۱۹
۰٫۰۰	۰٫۰۱	لوازم ورزشی با دوام	۱۲۰
۰٫۰۰	۰٫۰۶	گل و گیاه	۱۲۱
۰٫۶۵	۰٫۲۸	آموزش ورزشی و تفریحی	۱۲۲
۰٫۰۷	۰٫۰۳	سینما و تئاتر	۱۲۳
۰٫۰۰	۰٫۰۸	خدمات عکاسی	۱۲۴
۰٫۷۰	۰٫۳۰	کتاب	۱۲۵
۰٫۰۵	۰٫۰۲	روزنامه و مجله	۱۲۶
۰٫۴۲	۰٫۱۸	نوشت افزار	۱۲۷
۰٫۰۰	۰٫۰۷	هزینه مسافرت با تور در داخل کشور	۱۲۸
۰٫۰۰	۰٫۳۲	هزینه مسافرت با تور به خارج از کشور	۱۲۹
۰٫۰۰	۰٫۷۰	شهریه مدارس	۱۳۰
۰٫۰۰	۰٫۲۳	شهریه کلاس‌های تقویتی	۱۳۱
۰٫۰۰	۱٫۱۰	شهریه دانشگاه	۱۳۲
۳٫۱۲	۱٫۳۴	هزینه غذای آماده در خارج از خانه	۱۳۳
۰٫۰۰	۰٫۳۹	خوراک در مجالس و مراسم	۱۳۴
۰٫۰۰	۰٫۰۹	هزینه هتل و مهمانپذیر	۱۳۵
۱٫۷۷	۰٫۷۶	خدمات آرایشی	۱۳۶
۲٫۴۰	۱٫۰۳	وسایل و محصولات بهداشتی	۱۳۷
۱٫۰۳	۰٫۴۴	وسایل شخصی و محصولات آرایشی	۱۳۸
۰٫۰۰	۰٫۲۳	طلا و جواهرات	۱۳۹
۰٫۰۰	۰٫۰۷	هزینه کفن و دفن	۱۴۰
۰٫۰۰	۰٫۰۷	بیمه حمل و نقل	۱۴۱
۰٫۰۰	۰٫۲۰	هزینه‌های حقوقی و قانونی	۱۴۲
۰٫۰۰	۰٫۱۰	محضر	۱۴۳

ضریب اهمیت در EPI	ضریب اهمیت در CPI	اقدام شاخص قیمت مصرف‌کننده	
۰٫۰۰	۰٫۰۶	ماشین ظرفشویی	۷۰
۰٫۰۰	۰٫۰۵	جارو برقی	۷۱
۰٫۰۰	۰٫۱۲	کولر	۷۲
۰٫۰۰	۰٫۰۲	ماکرو ویو (ماکروفر)	۷۳
۰٫۰۰	۰٫۰۷	اجاق گاز	۷۴
۰٫۰۰	۰٫۰۱	بخاری گازی	۷۵
۰٫۰۰	۰٫۰۱	چرخ خیاطی	۷۶
۰٫۰۰	۰٫۰۳	پلوپز برقی	۷۷
۰٫۰۰	۰٫۰۲	چرخ گوشت	۷۸
۰٫۰۰	۰٫۰۳	آسیاب مخلوط کن	۷۹
۰٫۰۰	۰٫۰۲	اتو	۸۰
۰٫۰۰	۰٫۴۳	ظروف میوه‌خوری-غذای‌خوری‌وچاپ‌خوری	۸۱
۰٫۰۰	۰٫۲۶	لوازم آشپزخانه و سایر لوازم خانه	۸۲
۰٫۰۲	۰٫۰۱	کبریت	۸۳
۰٫۷۹	۰٫۳۴	پودرهای شوینده	۸۴
۰٫۵۱	۰٫۲۲	مایع ظرفشویی	۸۵
۰٫۱۲	۰٫۰۵	مایعات سفیدکننده	۸۶
۰٫۰۲	۰٫۰۱	مواد حشره کش	۸۷
۰٫۰۵	۰٫۰۲	اسکاج ظرفشویی	۸۸
۰٫۰۵	۰٫۰۲	دستکش پلاستیکی	۸۹
۰٫۱۴	۰٫۰۶	کیسه فریزر	۹۰
۰٫۰۲	۰٫۰۱	تی زمین شوی معمولی	۹۱
۰٫۴۲	۰٫۱۸	خدمات خانگی	۹۲
۰٫۰۰	۱٫۸۹	محصولات دارویی	۹۳
۰٫۰۰	۰٫۲۶	لوازم طبی و درمانی	۹۴
۱٫۹۳	۰٫۸۳	خدمات پزشکی	۹۵
۴٫۲۶	۱٫۸۳	خدمات دندانپزشکی	۹۶
۲٫۹۶	۱٫۲۷	خدمات پیراپزشکی	۹۷
۰٫۰۰	۰٫۴۴	هزینه عمل جراحی	۹۸
۰٫۰۰	۱٫۳۰	کرایه تخت خواب در بیمارستان	۹۹
۰٫۰۰	۲٫۷۵	اتومبیل شخصی	۱۰۰
۰٫۰۰	۰٫۰۶	انواع موتورسیکلت	۱۰۱
۰٫۰۰	۰٫۰۱	دوچرخه	۱۰۲
۱٫۴۷	۰٫۶۳	لوازم برای وسایل نقلیه شخصی	۱۰۳
۵٫۴۸	۲٫۳۵	سوخت وسایل نقلیه شخصی	۱۰۴
۰٫۹۳	۰٫۴۰	روغن و سایر روان‌کننده‌های موتور	۱۰۵
۰٫۴۹	۰٫۲۱	نگهداری و تعمیرات وسایل نقلیه	۱۰۶

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir